

Optimalisatie Monitoring Natuurontwikkelings- projecten 2003 – 2005

Verankering en kennisuitwisseling

RIZA werkdocument 2004.224x

Optimalisatie Monitoring Natuurontwikkelings- projecten 2003 -2005

Verankering en kennisuitwisseling

RIZA rapport 2004.224x

Auteurs: J. de Jonge
H. Gerritsen
B. Reeze

RIZA
Lelystad, december 2004

Voorwoord

Het project OptMoNa wordt uitgevoerd door het RIZA, in opdracht van de Hoofddirectie van Rijkswaterstaat, en is erop gericht om samen met de Regionale Directies van Rijkswaterstaat het doel, de samenhang en de efficiëntie van de monitoring van 'natuurontwikkelings'projecten te verbeteren. Onder 'natuurontwikkelings'projecten wordt verstaan de projecten die als primaire doelstelling "natuur" hebben (zoals de aanleg van nevengeulen) óf die "natuur" als secundaire doelstelling hebben (bijvoorbeeld saneringprojecten). Onder monitoring wordt hier bedoeld het volgen en evalueren van de projectdoelen, en dus niet het monitoren gedurende de aanleg van het project.

In 2003 is in samenspraak met de Regionale Directies twee prioriteiten gekozen die verder zijn uitgewerkt. Dit is het onderwerp verankering, waarbij gekeken is hoe de monitoring van meet af aan in een project zichtbaarder kan worden en daardoor ook de financiering daarvan. Daarnaast is gekeken naar een mogelijkheid om informatie die uit monitoring komt toegankelijker te maken zodat er optimaler gebruik van gemaakt kan worden door derden. Dit is uitgewerkt in het onderdeel opslag en uitwisseling van kennis

De resultaten van beide onderdelen zijn weergegeven in dit rapport. Door omstandigheden heeft de afronding van het rapport pas eind 2004 plaatsgevonden. Dit bood echter wel de gelegenheid om de ontwikkelingen rondom OptiMona in 2004 én de plannen voor 2005 ook mee te nemen.

Jolande de Jonge
Lelystad, december 2004

Voorwoord 5

1. **Inleiding** 9
2. **Werkwijze** 12
3. **Resultaten** 13
 - 3.1 Belanghebbenden en financiering 13
 - 3.2 Verankering monitoring NOP 18
 - 3.3 Kennisopslag en uitwisseling 20
4. **2004: plannen en realisatie** 23
5. **2005: Hoe verder met OptiMoNa** 25

Referenties 26

Bijlage I. Contactpersonenlijst OptiMoNa 27

Bijlage II. Discussienotitie 28

Bijlage III. Projectplan OptiMoNa 32

Bijlage IV Enquête 36

Bijlage V Keuzedocument Verankering 44

**Bijlage VI. Keuzedocument kennisopslag &
uitwisseling monitoring NOP** 50

1. Inleiding

Aanleiding voor het project Optimalisatie Monitoring

Natuurontwikkelingsprojecten (OptiMoNa) waren verschillende vragen van een aantal Regionale Directies van Rijkswaterstaat over de gang van zaken rondom monitoring van natuurontwikkelingsprojecten:

- met wilde dat verzamelde informatie bij projectmonitoring t.b.v. natuurontwikkeling beter gebruikt werd in evaluaties en als 'leerelement' voor andere projecten
- er was een wens om monitoring t.b.v. sanering (dus met een verontreinigingprobleem) beter te combineren met natuurontwikkelingdoelstellingen
- niet altijd was duidelijk welke parameters je nu moet monitoren om geformuleerde doelen ook goed te kunnen evalueren. Een aanzet hiertoe is gegeven in het Handboek monitoring natuurontwikkeling ontwikkeld (Den Held *et al.*, 1996). Dit heeft echter geen brede verspreiding gekend en er was behoefte te verkennen of het zinvol is dit te up-daten en als richtlijn te gebruiken.

Knelpunten t.a.v. monitoring die genoemd werden waren:

- te laat betrokken worden in een project
- projectdoelstellingen zijn niet goed monitorbaar
- er is geen geld of het is een sluitpost
- er wordt weinig gedaan met de resultaten
- vele wielen worden opnieuw uitgevonden

Welke monitoring wordt bedoeld?

De monitoring waarover hier gesproken wordt betreft het inwinnen van informatie ná het gereedkomen van de inrichtingsmaatregel, t.b.v.:

- **evalueren** van de (natuur)projectdoelstellingen
- **signaleren** van mogelijke risico's (t.a.v. andere functies, processen, verontreinigingen,...)
- **kennisontwikkeling** (kennisleemtes, effectiviteit van de maatregel, proces in de regio,....)

Het betreft de niet het monitoren van de maatregel zelf gedurende de periode dat deze uitgevoerd wordt (dus niet of er wel voldoende gebaggerd is, of de hellingshoek van een talud klopt, oftewel of de aannemer z'n werk goed uitvoert)

In een aantal bijeenkomsten (de eerste vond plaats op 24 april 2002), met wisselende samenstelling vanuit de Regionale Directies en de Specialistische Diensten van Rijkswaterstaat (zie bijlage I), is besproken

welke prioriteiten als eerste opgepakt diende te worden. Daarbij vond een merkbare verschuiving plaats van een behoefte aan een handboek met parameters, naar behoefte aan een strategie, waarbij monitoring een zichtbare plek krijgt binnen een project en afgestemd wordt met projectoverstijgende locale, regionale en internationale doelen. Uitgangspunt van OptiMoNa is om daar waar mogelijk aan te sluiten bij lopende zaken, zoals het project 'lange termijn visie informatievoorziening', en de ontwikkelingen binnen MWTL (het basis monitoringprogramma voor de rijkswateren) en het programma Herstel&Inrichting.

De problematiek is verwoord in een Discussienotitie (zie bijlage II), die als basis gediend heeft voor een gesprek met HK (Hoofdkantoor van DG-Rijkswaterstaat) en DGW (DG-Water). De volgende wensen kwamen hieruit naar voren om mee te nemen in de uitwerking van het project:

- verkregen kennis moet beter benut worden met een centrale regie
- organiseren dat menskracht&geld (P&F) voor de lange termijn veilig gesteld wordt
- de mogelijkheid verkennen om binnen elk project een bepaald percentage te reserveren voor monitoring
- zorgen voor een kwaliteitsborging

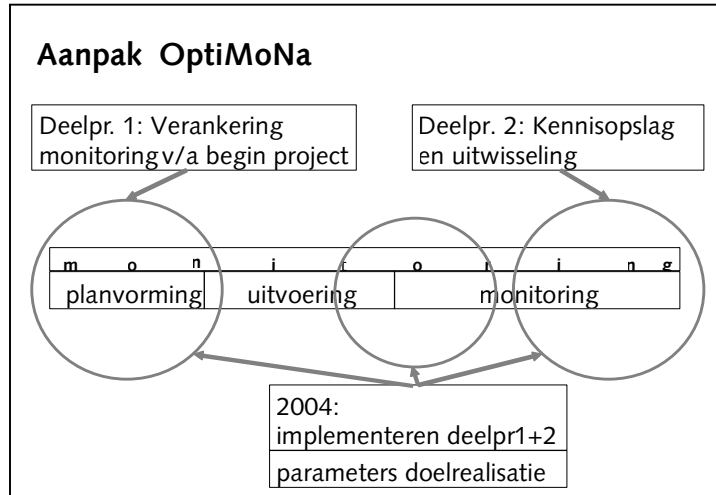
Welke natuurontwikkelingsprojecten (NOP's) worden meegenomen?

- projecten die het ontwikkelen van natuur als **primair** doel hebben (bijvoorbeeld nevengeulen) of als **secundair** doel (zoals veiligheids- en saneringsprojecten)
- zowel zoet als zout, en ook NVO's (natuurvriendelijke oevers), FUP's (fauna uittredplaatsen) en vispassages
- het gehele beheersgebied van Rijkswaterstaat

Uiteindelijk is gekozen om in 2003 de volgende twee onderwerpen in deelprojecten verder uit te werken (zie voor meer informatie projectplan, bijlage III):

- **Verankering Monitoring NOP**, met als doel: Ontwikkelen van een structuur, zodat vanaf de aanvang van een plan voor een NOP, tot aan de concrete invulling van het monitoring plan aangegeven is welke stappen moeten worden genomen. Hierbij wordt advies gegeven in welke processtructuur de monitoring kan worden opgenomen
- **NOP kennisopslag & uitwisseling**, met als doel: Opstellen van een systematiek, waardoor optimaal gebruik gemaakt wordt van de kennis en gegevens die verkregen worden uit de monitoring van NOP's, zodat er in andere projecten goed gebruik van gemaakt kan worden en de doelmatigheid van maatregelen goed geëvalueerd kunnen worden.

Waar beide deelprojecten zich bevinden in het proces van projectontwikkeling en monitoring is te vinden in onderstaand figuur. Uit deze figuur blijkt ook dat de implementatie van de resultaten van beide deelprojecten in 2004 zou plaatsvinden, evenals het uitwerken van geschikte parameter voor de evaluatie van projectdoelen (parameters doelrealisatie).

Een onderdeel wat regelmatig opduikt bij dit project is “wie is **belanghebbende van de monitoringresultaten**”. Wie stelt de vraag om te monitoren en wie zit er op de resultaten te wachten? En wie is dus ook bereid de monitoring te financieren? Beide aspecten, belanghebbende & financiering, blijken vaak zeer onduidelijk, maar zijn wel zéér essentieel. Daarom is ook hier aandacht aan besteed.

In dit rapport wordt ingegaan op de werkwijze die is gevolgd (Hfst.2), worden de resultaten inclusief de aanbevelingen gepresenteerd (Hfst.3) en wordt besproken wat in 2004 gerealiseerd is (Hfst.4). Tot slot staat in Hfst.5 aangegeven wat de plannen zijn voor 2005. Voor achtergrondinformatie wordt veelvuldig verwezen naar de bijlagen.

2. Werkwijze

Voor de uitvoering van de deelprojecten 'Verankering monitoring' en 'Kennisopslag & uitwisseling' is het volgende traject doorlopen:

- Er is een enquête toegestuurd aan alle Regionale Directies en Specialistische Diensten aangevuld met enkele telefonische gesprekken, gericht op de volgende aspecten:
 - knelpunten bij RD's op het gebied van monitoring NOP;
 - bestaande structuren binnen RWS om monitoring NOP in te verankeren;
 - aspecten op te nemen in een checklist monitoring NOP;
 - informatie-uitwisseling op het gebied van monitoring NOP;
 - informatievorm (database, website, steunpunt).In bijlage III zijn de vragen en reacties te vinden.
- op basis van de resultaten uit de enquête, bestaande documenten en interviews met derden is per deelproject een keuzedocument gemaakt waarin de mogelijkheden aangegeven zijn om 1/vanaf het begin van een natuurontwikkelingsproject aandacht te krijgen voor monitoring en 2/tot een adequaat systeem te komen van kennis opslag&uitwisseling. Keuzedocument 'Verankering' is te vinden in bijlage V en 'Kennisopslag & uitwisseling' in bijlage VI.
- Deze keuzedocumenten zijn in een werksessie voorgelegd aan vertegenwoordigers van RD's, SD's en HK in november 2003. Aangegeven is toen voor beide deelprojecten, welke strategie het meest kansrijk lijkt om tot een goede verankering van monitoring in projecten te komen en welk systeem het meest geschikt is voor opslag&uitwisseling van monitoringgegevens. De resultaten van deze bijeenkomst zijn weergegeven in Hfst 3.2 en 3.3. Tevens is in de werksessie aandacht geschonken aan de vraag "wie is belanghebbende van de monitoringresultaten" Dit is verder uitgewerkt in Hfst.3.1
- de route met betrekking tot de implementatie van de bevindingen is te vinden in hfst. 4.

3. Resultaten

Allereerst wordt ingegaan op de vraag wie belang heeft bij het verkrijgen van informatie uit monitoring van NOP's en waarom, en wat derhalve mogelijke bronnen van financiering zijn. Vervolgens worden de resultaten weergegeven van de discussie tussen RD's, SD's en HK over de keuzedocumenten Verankering en Kennis opslag & uitwisseling. De keuzedocumenten zelf zijn te vinden in bijlage V en VI.

3.1 Belanghebbenden en financiering

Vershillende partijen hebben belang bij de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten. Toch blijkt het in de praktijk lastig om financiering te vinden voor monitoring. In deze paragraaf wordt een overzicht geschetst van potentieel belanghebbenden en potentiële financieringsbronnen.

Inventarisatie van belanghebbenden

Het belang van verschillende partijen hangt nauw samen met het doel van de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten. In het algemeen worden de volgende doelen onderscheiden (zie den Held *et al.*, 1996): evalueren van (ecologische) doelstellingen op projectniveau, evalueren van (ecologische) doelstellingen op hoger niveau (waterlichaam, stroomgebied), signaleren van risico's voor andere functies, kennisontwikkeling en PR/ voorlichting/ educatie.

In tabel 3.1 is het belang van de diverse betrokken partijen bij de voornaamste doelen van monitoring weergegeven. Het gaat om ecologische monitoringsdoelen (planten en dieren).

Tabel 3.1 Belanghebbenden voor monitoring van natuurontwikkelingsprojecten

doelstelling	belanghebbende	belang
evaluatie doelstelling project-niveau verantwoording	RD's DGW toek.beheerder	behalen doelstelling op proj.niveau VBTB juiste beheer instandhouding
evaluatie doelstelling op hoger niveau	RD's DGW	behalen van doelstellingen op waterlichaamniveau
signaleren van risico's voor andere functies	RD's	juist beheer met oog op overlast andere functie
leren van maatregelen / kennisontwikkeling	RD's HK DGW	-doelbereiking - doeltreffendheid (juiste instrumenten ingezet?) - doelmatigheid (was het een efficiënte inzet?)
PR/ voorlichting/ evaluatie	RD's DGW	draagvlak maatregelen groen imago

Inventarisatie van financieringsbronnen

Voor de monitoring van herstelprojecten zijn gedurende het project een aantal financieringsbronnen genoemd. Een overzicht van de mogelijkheden is weergegeven in tabel 3.2.

Tabel 3.2 Potentiële financieringsbronnen voor monitoring van natuurontwikkelingsprojecten

doelstelling	belanghebbende	mogelijke financieringsbron
evaluatie doelstelling project-niveau verantwoording	RD's DGW toek.beheerder	beheer en onderhoud (B&O) dossier evaluatie (DGW) programma herstel & inrichting (H&I) (reservering tijdens) aanleg-geld (in SNIP procedure)
evaluatie doelstelling op hoger niveau	RD's DGW	basisinformatie (PBNI)
signaleren van risico's voor andere functies	RD's	beheer en onderhoud (B&O)
leren van maatregelen / kennisontwikkeling	RD's HK DGW	programma herstel & inrichting (H&I) stuurboord maatregelenprogramma KRW
PR/ voorlichting/ evaluatie	RD's DGW	?

De financieringsbronnen uit tabel 3.2 zijn ook relevant voor het beheer van een systeem voor kennisuitwisseling (zie paragraaf 3.4). Voor

financiering van een dergelijk systeem zijn er nog een aantal andere mogelijke bronnen, zie tabel 3.3.

Tabel 3.3 Aanvullende financieringsbronnen voor een systeem voor kennisuitwisseling

belanghebbende	financieringsbronnen
HK/RD's	Stuurboord-programma: Optimona Stuurboord-programma: meekoppeling voortgangsrapportage H&I (e.a.)
HK	Functionele Werkgroep Telematica A (FWTA)
RD	bijdrage voor gebruik systeem (per keer of standaard per jaar)

In de onderstaande tekst worden de financieringsmogelijkheden nader toegelicht. Daarbij moet worden opgemerkt dat op dit moment nog inzicht ontbreekt in de wijze waarop de financiering van herstelprojecten in de praktijk werkt (zie aanbevelingen). Er bestaan onder andere nog onduidelijkheden over de koppeling van de financieringsbronnen aan het BPN. Bovendien verschilt de werkwijze rond herstelprojecten per RD, wat inschatting van de potenties van de genoemde financieringsbronnen lastig maakt.

Uit tabel 3.1 blijkt dat de (gezamenlijke) RD's de grootste belanghebbende zijn. Het meest voor de hand liggende budget is hier 'beheer en onderhoud' (B&O, artikel 02.02.04). Binnen dit budget zou een bepaald percentage gereserveerd kunnen worden voor de monitoring van herstelprojecten. Hierbij ligt koppeling aan het budget voor de functie waterkwaliteit en ecologie het meest voor de hand. Een vergelijkbare mogelijkheid is een vast percentage van het budget van herstelprojecten (gefinancierd vanuit B&O) te reserveren voor monitoring. Tenslotte werken enkele RD's met Instandhoudingsplannen (IHP). Binnen deze IHP's zou ook aangestuurd kunnen worden op het reserveren van gelden voor monitoring. Monitoring fungeert hier als middel om te controleren of de instandhoudingsdoelen worden gerealiseerd. Waarschijnlijk is deze mogelijkheid slechts voor een aantal typen herstelprojecten kansrijk (bijv. natuurvriendelijke oevers, zie par. 3.2).

Overigens is de financiële ruimte binnen B&O voor de komende jaren bij de meeste RD's zeer beperkt.

Vanuit HK als belanghebbende kan ook de financiering van de monitoring van herstelprojecten worden gefaciliteerd. Een eerste mogelijkheid is door monitoring als onderdeel op te nemen in de SNIP-procedure. Alle projecten die gefinancierd worden vanuit 'aanleg' (artikel 02.02.02) dienen de SNIP-procedure te doorlopen. Door monitoring in de procedure op te nemen, maakt monitoring automatisch deel uit van het project en dient er dus niet apart financiering voor gevonden te worden. Een probleem wat daarvoor opgelost moet worden is dat projectmonitoring vaak nog ca. 5 jaar na oplevering van een project doorloopt, terwijl de thans SNIP procedure na oplevering van het project afgelopen is. In paragraaf 3.2 wordt hier verder op ingegaan. Overigens worden alle projecten onder aanleg

aangevraagd via een zgn. 'scope'. Op basis van deze scopes kent HK de gelden toe. (Mocht het opnemen in de SNIP-procedure om één of andere reden lastig blijken, dan heeft HK nog altijd de mogelijkheid om te sturen via deze toekenning (standaarden voor scopes aanpassen of monitoring laten meewegen in toekenning).

HK stuurt tevens de uitgaven voor het programma Herstel en Inrichting (H&I). Met de politiek is afgesproken dat jaarlijks 30 M€ beschikbaar is voor dit programma. Monitoring vormt een belangrijke schakel bij het vergroten van de effectiviteit van het programma (inzicht maatregel-opbrengst). Met het oog hierop zou HK een bepaald percentage van het H&I-programma kunnen reserveren voor monitoring.

Onder PBNI (HK-Programma Basisinformatie Natte Infrastructuur) worden structureel gegevens ingewonnen over de chemische, fysische en biologische toestand van de rijkswateren (MWTL). Het gaat hierbij veelal om het opbouwen van langjarige reeksen. Dit staat in contrast met de relatief kortdurende en specifiekere monitoring van herstelprojecten. Financiering van monitoring van een selectie van herstelprojecten is denkbaar als strategie om het effect van maatregelen op de toestand van het watersysteem in beeld te krijgen (zeker met het oog op de KRW!). Dit aspect wordt momenteel niet afgedekt door MWTL.

Tenslotte zijn er wellicht mogelijkheden om projectmonitoring te financieren vanuit (toekomstige) maatregelenprogramma's voor de EU-KRW en/of dossiers van DG-W (bepaald percentage?). Argument is zicht op de doelmatigheid van de maatregelen (zie ook structurele financiering uit programma H&I). Binnen de dossiers van DG-W zou een 'basisfinanciering' voor monitoring en kennisontwikkeling heroverwogen moeten worden.

Als financieringsbronnen voor het beheer van een systeem voor kennisuitwisseling zijn genoemd het stuurboord-programma en FWTA (zie tabel 3.3). Binnen het stuurboord programma van 2004 staan twee projecten gepland: Optimona en de voortgangsrapportage H&I. Hoewel de reservering voor Optimona niet is bedoeld om de kennisuitwisseling te implementeren, kan wellicht een deel van het budget hiervoor worden aangewend. Een samenwerking met bestaande platforms, websites e.d. ligt hierbij voor de hand (ecologisch-herstel.nl, cnn en voortgangsrapportage H&I) (zie ook paragraaf 3.3). Meekoppeling aan de voortgangsrapportage wordt genoemd vanwege het blijvende karakter van VBTB en de inhoudelijke raakpunten (info over monitoring zou kleine aanvulling zijn). Bij de voortgangsrapportage H&I wordt de inspanning gemonitord (output): wat is er uitgegeven aan H&I en wat heeft het opgeleverd (kms en ha's, output). HK is opdrachtgever en eerste belanghebbende voor de voortgangsrapportage. DGW wordt overigens betrokken als mede-opdrachtgever.

FWTA ondersteunt ontwikkeling en beheer van RWS-brede informatiesystemen. HK (Peter Blansjaar) acht dit de meest logische

plek voor financiering van het beoogde kennis-uitwisselingssysteem. Navraag heeft echter uitgewezen dat FWTA momenteel stuurt op het beheer van bestaande grote systemen (Bever, WVO-info, etc.). Nieuwe systemen zijn kansloos voor financiering, kleinere zeker.

Analyse en aanbevelingen 2004

Uit tabel 3.1 kan worden afgeleid dat er in principe veel belanghebbenden zijn bij de monitoring van herstelprojecten. De belanghebbenden hebben hierbij verschillende belangen (zie ook tabel 3.1). In de praktijk blijkt het echter erg lastig om de 'handen op elkaar te krijgen' voor de monitoring van herstelprojecten. Hierbij is het opvallend dat de problematiek rond monitoring van herstelprojecten vooral wordt ervaren op de werkvloer, bij de betrokken projectleiders (en bij de SD's). De overige belanghebbenden (incl. leidinggevendenden bij de RD's) zijn niet betrokken en/of voelen geen verantwoordelijkheid. Het lijkt er in ieder geval sterk op dat de belanghebbenden geen probleem ervaren (of het probleem niet belangrijk genoeg vinden). Dit is een serieus aandachtspunt bij het vervolg van dit project.

In eerste plaats wordt daarom aanbevolen om de voornaamste belanghebbenden bewust te maken van hun belang bij de monitoring van herstelprojecten. Dit kan plaatsvinden in de vorm van een workshop, bij voorkeur in het begin van 2004. Om het belang duidelijk te maken, wordt aanbevolen om een lijstje te maken met vragen die niet beantwoord kunnen worden als er geen monitoring plaatsvindt. Daarnaast wordt aanbevolen om expliciet de rol van RWS, vanuit hun verantwoordelijkheid als integraal waterbeheerder bij het meten van natuur (in relatie tot terreinbeheerders en LNV) en de relatie met MWTL te agenderen. Rond deze onderwerpen lijken verschillende beelden te bestaan (met alle gevolgen voor belang dat ervaren wordt).

Bij de inventarisatie van de financieringsbronnen werd reeds gesteld dat 'op dit moment inzicht ontbreekt in de wijze waarop de financiering van herstelprojecten in de praktijk werkt'. Dit geldt met name voor de koppeling van de financieringsbronnen aan het BPN. In de laatste projectbijeenkomst werd gesuggereerd om de monitoring van herstelprojecten te koppelen aan het primaire proces van RWS. Tevens werd melding gemaakt van het 'B&O-huis' in oprichting. Aangezien de RD's een grote belanghebbende zijn bij de monitoring van herstelprojecten en het BPN als planinstrument en B&O als financieringsbron daarbij een belangrijke rol spelen, wordt aanbevolen om de mogelijkheden voor financiering en verankering nader uit te zoeken.

3.2 Verankering monitoring NOP

Het deelproject Verankering monitoring is uitgesplitst in twee onderdelen, ieder met een eigen doelstelling.

1/ Het ontwikkelen van een door RD's gedragen **structuur**, waardoor monitoring NOP reeds vanaf de start van een project wordt opgenomen. Middels deze structuur worden een aantal zaken geregeld, zoals het formuleren van heldere (monitorings)doelstellingen, het maken van kostenramingen, het reserveren van budgetten, etc.

2/ Het ontwikkelen van een door RD's gedragen **stappenplan** monitoring NOP, waarin vanaf de start van het project tot aan de concrete invulling van een monitoringplan is aangegeven met welke zaken men rekening moet houden om te komen tot een goed doortimmerd monitoringplan op hoofdlijnen. In dit stappenplan zullen inhoudelijke, organisatorische en procesmatige aspecten rondom monitoring aan bod komen

Beide onderdelen zijn aan de hand van het keuzedocument (bijlage V en VI) besproken in de werksessie van november 2003 met het volgende resultaat:

Resultaat Structuur:

Vorgelegd is de mogelijkheid om monitoring te verankeren middels de SNIP-procedure (SNIP = Spelregels voor Natte InfrastructuurProjecten, een stapsgewijze besluitvormingsprocedure voor grote aanlegprojecten) of middels het Beheer Plan Nat (BPN = een programma waarmee RD's hun beheer- en onderhoudstaken vastleggen voor hun beheersgebied voor een periode van 4 jaar).

Reacties tijdens de keuze-bijeenkomst

- de meeste RD's vinden de SNIP-procedure een goede mogelijkheid om van monitoring natuurontwikkelingsprojecten in te verankeren;
- voor kleine projecten bestaat een "verkorte SNIP-procedure"; RD's zijn hierin beslissingsbevoegd;
- DLB: in SNIP zit ook een project-evaluatiemoment. Dit is uit te breiden naar monitoring (SNIP biedt dus nu al houvast). Nu echter te veel vrijheid van de projectleider om het wel of niet op te pakken;
- DON vindt het belangrijk om monitoring NOP te benoemen in de beschrijving van werkprocessen van RWS;
- DZH en RDIJ vinden het belangrijk dat het overhevelen van projectgelden van aanleg naar beheer en onderhoud goed wordt vastgelegd;
- DLB stelt voor om bij niet-SNIP projecten (bijv. natuurvriendelijke oevers, die vallen onder de instandhoudingsmaatregel) binnen het BPN of het H&I-programma het benodigd personeel en financiën te reserveren;

-
- DZH stelt voor om bij niet-SNIP projecten de monitoring NOP in het projectplan vast te leggen en vervolgens het geld onder aanleg over te hevelen naar beheer en onderhoud;
 - RDIJ stelt voor niet-SNIP projecten monitoring NOP te verankeren in de verantwoordingsrapportage H&I of in de beleidsverantwoording aan DGW;
 - door HK wordt benadrukt de monitoring van NOP's te koppelen aan het primaire proces van RWS.

Per RD zijn er grote verschillen in monitoringdoelen, de een wil kennisvergaring, de ander juist niet.

Algemeen is wel de indruk dat tot nu toe de projectmonitoring, ook de nieuwe projecten, veelal uit B&O betaald werd en niet uit A&R. Men wil echter toe naar het gebruik van 'de juiste potjes', waarvoor het kennen van de beheerslast in een vroeg stadium en dus een structurele verankering van monitoring belangrijk is.

Resultaten Stappenplan.

Aan de hand van een fictief voorbeeld (bijlage V) is besproken hoe een checklist (of stappenplan) zou kunnen worden ingevuld en zou kunnen dienen als input voor een monitoringparagraaf in een uitvoeringsplan. Een dergelijke monitoringparagraaf kan dienen als een houvast voor de projectleider omdat het inzicht geeft in wat er op het gebied van monitoring gedaan moet worden. Zo kan aangegeven worden wat de projectdoelen zijn in relatie met hogere beleidsdoelen, hoe de monitoring georganiseerd wordt, wat er geregeld is op het gebied van financiële middelen, of binnen de aanleg van het project er al een T₀-meting gedaan dient te worden, etc.

Een mogelijkheid om de monitoringparagraaf goed te laten functioneren is om de checklist monitoring NOP (verplicht?) te laten opnemen in de SNIP-procedure tussen beslismoment 3 en 4, zodat de relatie met beleid nog wordt meegenomen. Daaropvolgend zou de monitoringparagraaf (dit is het resultaat van de ingevulde checklist) ingepast dienen te worden in de SNIP-procedure tussen beslismoment 5 en 6. Dit is in de realisatiefase als de totale kosten van het project worden geraamd.

Uit de enquête (bijlage III) bleek dat bijna alle RD's het idee van een checklist ondersteunen. In de checklist staat de informatiebehoefte centraal. Het is daarbij van belang om onderscheid te maken tussen aspecten die te maken hebben met de informatiebehoefte, en aspecten die te maken hebben met het meetplan, dus meer op uitvoeringsniveau. Aspecten op het uitvoeringsniveau zullen niet in de checklist worden opgenomen, want deze zijn te gedetailleerd voor dit doel.

Reacties tijdens de keuze-bijeenkomst over de checklist monitoring NOP

- de meeste RD's vinden de checklist een goed hulpmiddel;
- hou de checklist simpel en overzichtelijk;

-
- checklist is geen blauwdruk, maar een keuzeschema met voldoende flexibiliteit waarin het ook mogelijk is om een project niet te monitoren;
 - checklist moet aansluiten bij reeds bestaande kennis op dit gebied, bv. KIMONO (Keuze Instrument Monitoring Natuurvriendelijke Oevers) ontwikkeld door DWW. Het programma geeft een prioriteitsstelling tussen de verschillende te monitoren NOP's per RD;
 - het moet ook een handreiking geven hoe monitoringsdoelen van NOP's in een breder kader kunnen worden afgewogen.

Conclusie deelproject Verankering

Zowel SNIP als BPN bieden een goede kapstok voor verankering monitoring NOP's. Onduidelijk is echter nog, waar de financiering vandaan moet komen. Dit hangt samen met de onduidelijkheid wie binnen RD's, HK of DGW zit te wachten op de informatie die uit de monitoring komt. Deze onduidelijkheid dient eerst opgelost te worden voordat van een echte verankering sprake kan zijn. Het belang van verankering voor een goede monitoring wordt echter op de werkvloer als onmiskenbaar ervaren.

Het opstellen van een monitoringparagraaf via een 'checklist' biedt een goed hulpmiddel bij logisch denken over monitoring. Het zou een verplichtend karakter moeten krijgen omdat anders het snel van tafel valt. Eerst moet echter duidelijk worden in welke structuur monitoring verankerd wordt.

3.3 Kennisopslag en uitwisseling

Ten behoeve van het deelproject 'kennisopslag & uitwisseling' zijn enkele structuren geïnventariseerd voor de uitwisseling van kennis en ervaringen rond de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten.

Het type kennis is in eerste instantie afgebakend tot informatie óver (monitoring van) NOP's. Het betreft dus meta-informatie en niet de monitoringresultaten zelf. De voornaamste functie van dit type kennis is verwijzing.

De doelgroep voor deze kennis zijn de RD's (RD's voor RD's). Voor andere doelgroepen (HK en DGW) geldt dat zij een direct belang hebben bij kennisuitwisseling tussen de RD's. Deze kennisuitwisseling kan in de toekomst leiden tot een doelmatiger inzet van middelen.

Voor dit project zijn de volgende structuren geïnventariseerd:

- Database;
- Steunpunt;
- Website.

Per structuur is informatie over inhoud, werkwijze, contactpersonen, kosten, financiering e.d. verzameld. De inventarisatie heeft grof plaatsgevonden, gebaseerd op eigen kennis aangevuld met tips en

aanwijzingen van contactpersonen bij SD's en RD's. Naast een inventarisatie zijn de contactpersonen schriftelijk ondervraagd over het type kennis dat zij willen uitwisselen en een wenselijke structuur.

De inventarisatie is weergegeven in een keuzedocument (bijl. VI) waarin enkele keuze-punten zijn geformuleerd die zijn besproken in een werksessie op 11 november 2003. Het resultaat van deze bijeenkomst is vertaald in de volgende aanbevelingen.

Aanbevelingen ten aanzien van het systeem voor kennisuitwisseling

Algemeen

- houd het systeem zo eenvoudig mogelijk
- sluit zo veel mogelijk aan bij bestaande activiteiten.

Informatiesysteem

Welke vorm?

Als systeem om de informatie over (de monitoring van) herstelprojecten in op te slaan, wordt een website met 'platte' informatie aanbevolen.

Dit houdt in dat de informatie wordt weergegeven in platte internet-pagina's, bijvoorbeeld één per project. Een voorbeeld van een dergelijk informatiesysteem is www.ecologisch-herstel.nl. Voordeel van deze keuze is dat met weinig middelen veel kan worden bereikt.

In bijlage VI zijn reeds de meest relevante websites genoemd waar het informatiesysteem bij zou kunnen aansluiten. Aanbevolen wordt om contact op te nemen met de contactpersonen van deze websites en op basis van kosten, thematische aansluiting en wensen bij de contactpersonen aansluiting te zoeken bij één van deze bestaande websites.

Welke inhoud?

Het is van groot belang om overeenstemming te bereiken over de inhoud van het informatiesysteem: welke informatie moet worden opgenomen? Aanbevolen wordt om een workshop te organiseren op basis van een voorstel door de SD's. De workshop mag één dag duren.

Wie 'vult' het systeem?

Zodra een keus is gemaakt over website en de inhoud kan worden gestart met het 'vullen' van het informatiesysteem.

Ten aanzien van de informatie over de herstelprojecten wordt aanbevolen om:

- de RD's eindverantwoordelijk te maken voor de informatie die wordt aangeboden op de website;
- de website eerst te vullen met informatie die reeds bij de SD's aanwezig is. Dit werk kan goed worden uitbesteed. Vervolgens kunnen de RD's deze informatie controleren en aanvullen;
- het beheer van de website bij één van de SD's te leggen (aangenomen dat hiervoor financiering kan worden gevonden, zie par. 3.1);

-
- jaarlijks een enquête te laten uitvoeren door één van de SD's om de informatie op de website te actualiseren (aangenomen dat hiervoor financiering kan worden gevonden, zie par. 3.1). Aansluiting bij de voortgangsrapportage H&I ligt hierbij voor de hand.

Enkele RD's hebben aangegeven graag zelf informatie op de website te willen kunnen zetten. Aanbevolen wordt om uit te zoeken of dit realiseerbaar is en wat hiervoor de kosten zijn.

Steunpunt

Welke vorm?

Op de projectbijeenkomst is een duidelijke behoefte geuit ten aanzien van een steunpunt. Aanbevolen wordt om de steunpunt-functie onder te brengen bij het Contactpunt Natte Natuur (CNN, telefoonnummer en e-mail adres). Voor de nadere invulling en organisatie is overleg met de contactpersonen van CNN gewenst.

Welke rol?

Voordeel van deze vorm boven het inrichten van een 'echt' steunpunt (bij bijvoorbeeld het steunpunt emissies) is dat er geen nieuw telefoonnummer nodig is en dat er mogelijkheden zijn om de steunpunt-rol pro-actief op te pakken. Deze actieve rol kan niet verwacht worden van een 'echt' steunpunt (geen expertise). Nadeel van deze keuze is dat het CNN niet altijd telefonisch bereikbaar is en dat vragen niet officieel worden geregistreerd en afgehandeld. Om dit te realiseren wordt geadviseerd om een monitoring-deskundige toe te voegen aan het kernteam van CNN.

4. 2004: plannen en realisatie

Op basis van de resultaten uit 2003 zijn voor 2004 de volgende activiteiten geformuleerd:

- proberen monitoring binnen SNIP en BNP een plaats te laten krijgen
- nog duidelijker in beeld krijgen wie belanghebbenden zijn en waar de financiële middelen vandaan komen voor de monitoring
- opzetten van een informatiesysteem en ondersteuning conform de aanbevelingen

Daarnaast zou een document worden opgesteld (in de vorm van een handboek o.i.d.) waarin concreet staat vermeld welke parameters kunnen worden gemeten bij een bepaalde maatregel, zodat een goede evaluatie ten aanzien van de doelrealisatie kan plaatsvinden.

Begin 2004 zijn er enkele verkenningen geweest ten aanzien van de implementatie van monitoring in de SNIP en BPN procedures. Daarbij bleek dat het moeizaam was om de verantwoordelijke personen voor dit proces enthousiast te krijgen voor dit idee. Midden in een periode van veel veranderingen en reorganisaties op allerlei niveau's had dit onderwerp geen prioriteit in Den Haag. Ook de discussie wie zich nu als belanghebbende zag en zich verantwoordelijk voelde voor het beschikbaar stellen van financiële middelen kwam niet van de grond. Besloten is toen dit onderwerp even te laten rusten en af te wachten hoe externe ontwikkelingen verliepen. Daar komt bij dat er vanuit RIZA een gebrek aan inzet van menskracht voor dit project kwam, waardoor uiteindelijk in de eerste helft van 2004 er nauwelijks activiteiten hebben plaatsgevonden.

Ondertussen vonden binnen het programma Herstel&Inrichting ontwikkelingen plaats die zeer parallel aan het proces van OptiMoNa liepen. Het budget van dit programma liet toe dat veel plannen voor natuurontwikkelingsprojecten konden worden ingediend door de Regionale Directies. Deze zijn geprioriteerd en toegekend. Vervolgens liep men ook daar tegen de vraag van de monitoring aan: wat moet er gemonitord worden, wie wil die informatie hebben en wie gaat dat betalen? Hier ligt hier een duidelijke link tussen de informatiebehoefte en de verantwoordingsrapportage voor het H&I-programma. Grote onduidelijkheid heerste echter over de financiering van de monitoring. Hierover zijn in het najaar 2004 gesprekken met DGW en HK gestart. In feite speelt hier dus hetzelfde proces als bij OptiMoNa: de verankering en financiering van monitoring is niet goed geregeld. Bij OptiMoNa kijken we echter breder dan alleen de NOP's uit het

Herstel&Inrichtingprogramma, maar deze vormen wel een belangrijk onderdeel.

Besloten is toen eerst de discussie die gevoerd wordt vanuit het H&I programma af te wachten, alvorens verder te gaan met het onderdeel 'Verankering monitoring' van het OptiMona project.

Eind 2004 was er nog steeds geen duidelijkheid over de financiering van de monitoring voor Herstel&Inrichtings projecten.

Wat betreft het opzetten van een systeem voor kennisopslag & uitwisseling is een eerste aanzet gedaan. Dit vond ook plaats in het kader van het Herstel&Inrichting programma. Vanwege de onduidelijkheden rondom de monitoring wordt echter ook hier een pas op de plaats gemaakt. Bovendien werd vanuit Directie Limburg en Directie Zuid Holland aangegeven, door ander personen dan de contactpersonen voor OptiMoNa, dat zij geen behoefte hadden aan een dergelijk systeem. Hieruit blijkt binnen de organisaties (nog) niet eenduidig gedacht wordt over de zin van een dergelijk systeem.

Een en ander heeft ertoe geleid ook aan het formuleren van parameters voor doelrealisatie nog geen aandacht te besteden.

De activiteiten die gepland waren voor het project OptiMona in 2004 zijn dus maar voor een gering deel uitgevoerd.

5. 2005: Hoe verder met OptiMoNa

Alle onduidelijkheden, onzekerheden en gesprekken hierover wijzen er nog steeds op dat de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten (hier bedoeld: projecten met een primaire of secundaire natuurdoelstelling) niet goed geregeld is. Een goede verankering van de monitoring in het hele planproces en een goed systeem voor kennisopslag & uitwisseling biedt hiervoor een oplossing. Hoewel de resultaten uit 2003 duidelijke oplossingsrichtingen bieden blijkt de praktijk weerbarstig om ze toe te passen. Verantwoordelijkheden zijn niet duidelijk (of worden niet genomen?), belanghebbenden zijn niet duidelijk en de financiering is onduidelijk. Een sterke regie is op dit dossier nodig om de hoofden naar een kant te laten wijzen, zodat gekomen kan worden tot een systeem waarbij op verantwoorde, effectieve en efficiënte wijze projectmonitoring kan plaatsvinden en ook anderen gebruik kunnen maken van de informatie die beschikbaar komt.

OptiMoNa zal zich daarom in 2005 allereerst richten op het proces en proberen de knelpunten, die een goede verankering in de weg staan, in de omgeving in kaart te brengen. Bekeken wordt in hoeverre deze knelpunten binnen het project kunnen worden opgelost, dan wel buiten de invloedssfeer van het project liggen. Uiteraard wordt dit gedaan in samenspraak de RD's, met betrokken van het Herstel&Inrichtingprogramma en zoveel mogelijk in afstemming met andere ontwikkelingen o.a. op het gebied van monitoring voor basisinformatie (MWTL) en gebiedsmonitoring.

Daarnaast wordt de draad weer opgepakt om het systeem voor kennisopslag & uitwisseling verder te ontwikkelen. Dit anticipeert op de verwachting dat monitoring van projecten plaats zal vinden (en al vindt) en dat derhalve een dergelijk systeem een goed middel is bij kennisuitwisseling en resultaatverantwoording.

Referenties

Held, J.J. den, M.J.R. Cals, A.D. Buijse en R. Postma. 1996. Monitoring van natuurontwikkeling in de zoete rijkswateren, algemene strategie. Heidemij, Arnhem, 99p.

Bijlage I. Contactpersonenlijst OptiMoNa

Lijst met contactpersonen voor OptiMoNa (stand van zaken maart 2004)

- 1) eerste aanspreekpunt
 2) opdrachtgever OptiMoNa
 3) opdrachtnemer & uitvoering project

Naam	Dienst	Aanwezig bij werksessie 11nov03	Naam	Dienst	Aanwezig bij werksessie 11nov03
RD's					
1) Roel Doef	RDIJ	ja	1) Jan-Joost Bakhuizen	DLB	ja
Hans Vos	RDIJ		Paul Konings	DLB	
Sophie Lauwaars	RDIJ		Martijn v/d Veen	DLB	
Jan-Willem van Dijk	RDIJ		DGW/HK		
Has Willet	RDIJ		Willem-Jan Goossen	DGW	
			Guus Riteco	HK	
Rien Boeije	DZL		Rienk Dijkstra	HK	
Eugene Daemen	DZL		2) Peter Blansjaar	HK	ja
1) Aylin Erkman	DZL	ja	Hans v/d Zwan	HK	
Jeroen Hollaers	DZL		SD-en		
Kees Storm	DZH		1) Martin Soesbergen	DWW	ja
1) Henk van Bommel	DZH	ja	1) Prisca Duijn	DWW	ja
Marieke Ohm	DZH		Wim Hoogenboom	DWW	
			Bas van Gennip	MD	
1) Wim Schouten	DUT	nee	Bas Kers	MD	
			1) Andries Knotters	MD	ja
1) Frank Kok	DON	ja	1) Marie-Louise Meijer	RIKZ	ja
			Herman Haas	RIKZ	
Wanda Zevenboom	DNZ		1) Noel Geilen	RIZA	nee
1) Peter Heslenfeld	DNZ	nee	Ingeborg van Splunder	RIZA	
			Pauline van Rijckevorsel	RIZA	
Aante Nicolai	DNN		3) Jolande de Jonge	RIZA	ja
1) Kees Borrius	DNN	ja	3) Hans Gerritsen	RIZA	ja
			3) Bart Reeze	RIZA	ja
Marco van Wieringen	DNH		1) Wendy Liefveld	RIZA	ja
1) Perry Comelissen	DNH	nee	Wouter Iedema	RIZA	
Yvonne de Wit	DNH		Albert Remmelzwaal	RIZA	
			Jacco Doze	RIZA	
1) Ingeborg Bax	DNB	nee	Gerda Lenselink	RIZA	
1) René van den Heuvel	DNB	nee			

Optimalisatie Monitoringstrategie

- Naar meer samenhang en structuur bij monitoring van natuurontwikkeling –

1. Inleiding

Er is behoefte aan meer structuur en samenhang binnen de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten. Deze behoefte is te kennen gegeven door zowel de Regionale Directies van Rijkswaterstaat, als DG-Water en HK-RWS. Ook specialistische diensten als RIZA, RIKZ, DWW en MD, die vaak betrokken zijn bij monitoring, herkennen deze behoefte. Deze notitie analyseert de zwakke schakels van de monitoring tegen de achtergrond van de huidige ontwikkelingen. Gekeken wordt in hoeverre de verschillende aspecten om te komen tot een goede monitoringstrategie reeds worden opgepakt.

Deze notitie is tot stand gekomen door overleg met relevante partijen binnen de waterstaat en analyse van lopende projecten. Het heeft als doel de discussie te voeden die gepland is op 1 april met vertegenwoordigers van DGW, HK-RWS, RD's en SD's, om tot een goede afstemming van lopende ontwikkelingen te komen. De resultaten zullen als basis dienen voor het opstellen van een projectplan voor Optimalisatie Monitoringstrategie

2. Natuurontwikkeling

Onder natuurontwikkeling wordt verstaan het ontwikkelen van nieuwe natuur met als doel herstel van natuurlijke processen, habitat of soorten te stimuleren. Dit gebeurt sinds begin jaren '90. Natuurontwikkeling wordt doorgaans opgepakt door verschillende partijen; in de rijkswateren is Rijkswaterstaat vaak initiatiefnemer en trekt meestal samen op met LNV. Het wordt betaald uit verschillende potten, H&I, ICES, NURG, Dikwijls komt geld uit meerdere potjes. De meeste grote natuurontwikkelingsprojecten kennen meervoudige doelstellingen; natuurdoelen worden gekoppeld aan doelen voor verbeteren veiligheid, waterkwaliteit of leefomgeving/recreatieve voorzieningen. In deze notitie gaat het ons om monitoring van projecten, die als primair of secundair doel het ontwikkelen van natuur hebben en die in of langs de rijkswateren zijn/worden gerealiseerd en waar Rijkswaterstaat eigenaar van is of beheer over voert.

3. Monitoring, huidige situatie

Monitoring heeft op dit moment geen sterke positie. Vaak is het de sluitpost op de begroting. De invulling van een monitoring is sterk afhankelijk van de betrokken personen. Gegevens zijn slecht beschikbaar en vaak is de informatie over een groot aantal instanties verspreid. Bovendien zijn de gegevens niet uniform.

Monitoring van natuurontwikkeling wordt momenteel projectgebonden opgepakt.

Redenen voor monitoring zijn:

- evalueren van projectdoelstellingen

-
- signaleren van mogelijke risico's (t.a.v andere functies, processen, verontreinigingen,...)
 - kennisontwikkeling (kennisleemtes, effectiviteit van maatregelen, proces in de regio,...).

4. Monitoring, toekomstige situatie

We leven in een dynamische wereld. Vanuit de externe omgeving worden andere eisen gesteld (Kader Richtlijn Water, Vogel- en habitatrichtlijn e.d.). Dit leidt ertoe dat monitoring en evaluatie professioneler moeten.

4.1. Beleidsverantwoording

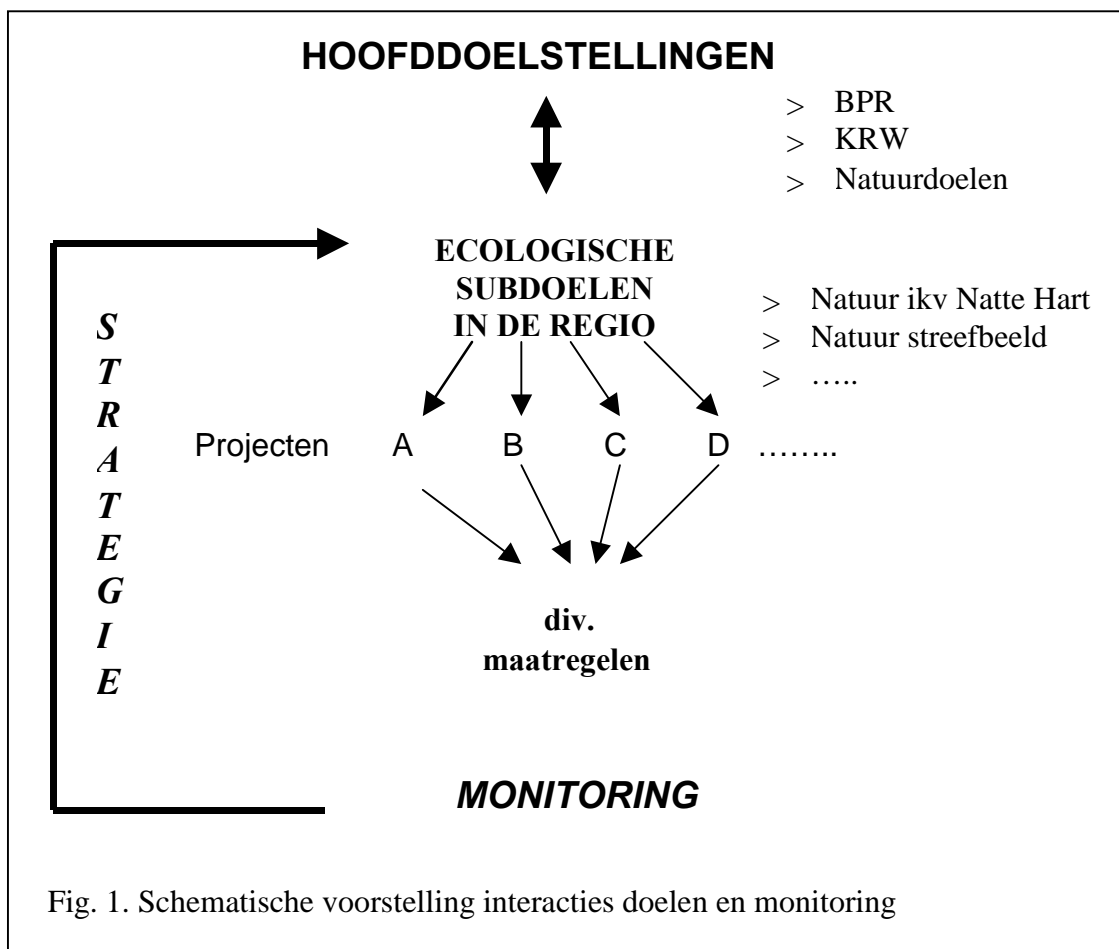
Monitoring en evaluatie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en zullen ook nodig zijn in het kader van de begroting Nieuwe Stijl, van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording. In de begroting komen niet de kosten, maar het beleid en wat men daarmee wil bereiken centraal te staan. In het kort houdt dit in verantwoording afleggen voor het beoogde en gerealiseerde beleid, van de bestede middelen en aantonen in hoeverre middelen efficiënt en effectief zijn ingezet. Om aan deze vraag te kunnen voldoen is het nodig om een informatieloket te maken om de toepassing, opslag, uitwisseling en samenvoeging van gegevens te verbeteren. DG-RWS heeft het initiatief genomen voor landelijke en regionale monitoring en informatievoorziening meer in samenhang (landelijk, RWS-breed) te programmeren. De rol en het standpunt van DGW in deze is nog onduidelijk. MWTL (RIZA-IM en RIKZ-?) monitoort de waterstaatskundige toestand van het land en staat aan de lat voor beleidsevaluatie. Tot dusver heeft de MWTL geen betrokkenheid bij de evaluatie van natuurontwikkeling.

4.2. Toetsen van ecologische doelstellingen

Natuurontwikkeling staat niet op zichzelf. Elk natuurontwikkelingsproject kent zijn specifieke doel, maar daarnaast draagt het bij aan doelstellingen op watersysteemniveau. Nu zijn de ecologische doelstellingen (vaak enigszins verborgen) vastgelegd in BPN (Beheersplan Nat). Soms zijn er LNV of V&W-doelstellingen op een hoger abstractieniveau (herstel zout-zoet overgangen) waar natuurontwikkeling aan bijdraagt.

Het watersysteem komt centraler te staan. De Kaderrichtlijn Water verplicht de RD's om van ieder watertype in een stroomgebiedbeheersplan een ongestoorde referentietoestand te omschrijven, die maatlat is voor het vaststellen van de ecologische doelstellingen. Het plan somt ook de maatregelen op die nodig zijn om die goede toestand te bereiken. Over de vorderingen moet worden gerapporteerd. Ofschoon oevers, bodem en water elkaar natuurlijk sterk beïnvloeden, richt de KRW zich sterk op het water.

Water, bodem én oevers vallen wat betref de natuurdoelen onder de verantwoordelijkheid van LNV. Deze is bezig met de natuurdoelenkaart. Voor elk gebied staat hierop weergegeven wat het na te streven natuurdoeltype is. Op dit moment zijn de kaarten nog niet door V&W geaccordeerd maar dit zal de komende tijd hoogst waarschijnlijk wel gebeuren, waardoor het straks richting geeft en verplichtingen schept. Realisatie van deze kaart moet in 2018 een feit zijn.

Extra redenen voor monitoring en evaluatie worden:

- kosteneffectiviteit van maatregelen
- bijdrage van natuurontwikkeling aan de ecologische doelstelling voor een watersysteem (incl. oevers)
- herformuleren van doelstellingen in meetbare parameters
- samenwerken met andere ministeries als bijvoorbeeld LNV
-

4.3 Relevante aspecten voor uitwerking monitoringstrategie

- Wat doet MWTL en de Gebiedsmonitoring? Wie faciliteert het proces met de regio?
- Duidelijke koppeling maken tussen projectmonitoring (hoe lang), Gebiedsmonitoring en MWTL
- Monitoring eerder meenemen in het planproces (nulsituatie vastleggen + monitoringplan maken; doelstellingen helderder krijgen door eerder te formuleren; in begroting opnemen)
- Risico's (voor waterafvoer, scheepvaart, mens en natuur) signaleren en explicietmaken in planvormingsfase; nemen van risicoreducerende maatregelen en monitoren.

-
- Meenemen van kennisontwikkeling tbv kennisleemtes, effectiviteit van maatregelen, proces in de regio, etc. meenemen als doel van de projectmonitoring of moet dit uit een andere pot gefinancierd worden?

OPTimalisatie MOnitoring NATuurontwikkelingsprojecten (OptiMoNa)

Voorstel tot uitwerking onderdelen 'Strategie' en 'NOP-kennisontwikkeling & kennisuitwisseling'.

Aanleiding

Monitoring van natuurontwikkelingsprojecten (NOP's) wordt momenteel uitgevoerd zonder duidelijke structuur. Monitoring wordt pas in een laat stadium toegevoegd aan het NOP, zodat op ad hoc basis een meetprogramma wordt ontworpen. Ecologen worden door de projectleider pas in een laat stadium bij het project betrokken.

Dit levert de volgende situatie op:

- ◆ Het doel van het project kan slecht geëvalueerd worden;
- ◆ Opdrachtgevers zetten vraagtekens bij het geld besteed aan monitoring (is dit allemaal wel nodig) vanwege ontbrekende structuur en doelmatigheid;
- ◆ Ecologen zijn ontevreden over gang van zaken en zouden eerder ingezet willen worden;
- ◆ Kennis over effectiviteit NOP is gefragmenteerd en lokaal; uitwisseling vindt weinig plaats en vergelijkbaarheid is lastig. Het effect van NOP's op watersysteem niveau is niet bekend omdat niet vanuit landelijk of regionaal perspectief naar het doel van NOP's gekeken wordt.

Vanuit de Regionale Directies bestaat een duidelijke behoefte aan ondersteuning in het opzetten van monitoringsprogramma's en aan uitwisseling van kennis over gedane projecten en effectiviteit van maatregelen. Hiernaast zou monitoring van een NOP niet alleen op lokaal niveau moeten worden bekeken; tenslotte wordt een NOP (ook) ingezet om uiteindelijk op watersysteemniveau een toestand te veranderen (b.v. bereiken goede ecologische toestand watersysteem). Om monitoring vast onderdeel van een NOP te maken, middelen efficiënter in te zetten en kennis t.a.v. NOP beter te benutten is het voorliggende projectplan van OptiMoNa geschreven. OptiMoNa staat voor Optimalisatie Monitoring Natuurontwikkelingsprojecten.

In het kort

Het eerste deel van het projectplan richt zich op de startfase waarin ten eerste gestreefd wordt naar **verankering** van monitoring is het proces van het project. Monitoring wordt dan een vast onderdeel van het project, is hierdoor de verantwoordelijkheid van de projectleider (die desgewenst het onderdeel kan delegeren naar een specialist op dit gebied) en komt in een vroeg stadium van het project aan de orde. Daarnaast worden handvaten gegeven om het monitoringsprogramma vorm te geven. Dit is niet op het niveau van te meten parameters, maar op het niveau van doelstellingen ten behoeve waarvan het project

wordt uitgevoerd (internationaal, nationaal, regionaal, lokaal) en de informatievragen die daarbij horen. Hierdoor wordt voorafgaand aan de monitoring al duidelijk welke informatie/kennis verzameld gaat worden.

Het tweede deel van het projectplan richt zich op de **beschikbaarheid en uitwisseling van kennis** t.a.v. NOP's. Door de landelijke rol, het hebben van overzicht en deskundigheid kunnen de specialistische diensten van RWS een centrale rol spelen in enerzijds advisering bij de opzet van monitoringsprogramma's en anderzijds bij de kennisontwikkeling en uitwisseling van informatie en kennis. Verkend wordt welk structuur het meest effectief is om deze kennisuitwisseling te laten plaatsvinden (bijv. door het opzetten van een centraal monitoring NOP infopunt).

1. Verankering Monitoring NOP

Doel

Ontwikkelen van een Strategisch Plan, waarin vanaf de aanvang van een plan voor een NOP, tot aan de concrete invulling van het monitoring plan aangegeven is welke stappen moeten worden genomen. Hierbij wordt advies gegeven in welke processtructuur monitoring kan worden opgenomen.

Doelgroep voor dit Strategisch Plan is de projectleiders van een NOP en de verantwoordelijken voor de monitoring binnen dat NOP (het staat nog ter discussie of het uiteindelijk 'strategisch plan', 'leidraad', 'voorschriften', 'handreiking', 'richtlijnen', of wat dan ook gaat heten.)

Het streven is de uitkomst van dit Strategisch stappenplan op te nemen in het projectplan voor het desbetreffende NOP

Uitgangspunt is dat de projectleider ook verantwoordelijk is voor het onderdeel 'monitoring' van het project omdat het een verplicht onderdeel vormt.

Onderdelen die in het stappenplan moeten worden meegenomen:

- ◆ Bij aanvang, het project melden bij het centrale monitoring NOP infopunt; desgewenst met hen samen bekijken wat er zoal gedaan moet worden. Duidelijk aangeven wie voor wat het aanspreekpunt is. (*Het monitoring NOP infopunt moet nog worden opgezet, zie tweede projectonderdeel. Een voorstel is o.a. dat het monitoring NOP infopunt met een bepaalde regelmaat (bijv. 1x per half jaar) bij de projectmonitoring-verantwoordelijke informeert hoe het ermee gaat*)
- ◆ Aangeven met welke zaken en op welke manier rekening moet worden gehouden bij het formuleren van de monitoring doelstelling.
Bijvoorbeeld:
 - het halen van het natuurdoel dat hoort bij de ingreep (soort x en y terug, verkregen van ecotoop z met bijbehorende doelsoorten, etc);
 - gebiedsbeleid als BPN;
 - landelijk beleid als KRW, habitat- en vogelrichtlijn of saneringsdoelstellingen
- ◆ Formuleren van de doelstellingen vanuit een integrale gedachte. Dus naast ecologie ook andere aspecten i.r.t. natuurontwikkeling meenemen, zoals ecotoxicologie, morfologie en wellicht ook recreatie en beleving.

-
- ◆ Aangeven of het project een *uitgebreide* monitoring behoeft vanwege specifieke vragen, of omdat het een pilot is of ter aanvulling van bepaalde kennis (kan dan wellicht ook aanvullende financiële middelen verwachten), etc... Of dat het kan volstaan met een *beperkte* monitoring, bijvoorbeeld omdat er al veel ervaring is met dit soort maatregelen.
 - ◆ Opstellen van een globale kostenraming. Checken of benodigde middelen gereserveerd kunnen worden. Zo niet, aangeven welke onderdelen komen te vervallen en waar je dus ook geen antwoord op kunt geven (prioritering van doelstellingen).
 - ◆ Aangeven op welk moment het opstellen van een concreet monitoringsplan gestart moet worden en wanneer het gereed moet zijn (daarbij rekening houdend met de mogelijkheid een T-0 situatie op te nemen). *(in het concrete monitoringplan staat wat waar gemeten moet worden en met welke frequentie, wellicht worden de reeds geformuleerde doelstellingen nog verder geconcretiseerd in werkhypotheses, aangegeven wordt op welke wijze de data opgeslagen worden en hoe de resultaten doorgegeven worden aan het centrale monitoring NOP info punt)*
 - ◆ Opnemen van dit doorlopen traject in een monitoringparagraaf in het projectplan.

Uitvoering:

Opdracht: aan intern RIZA, andere SD of adviesbureau

Middelen: literatuur, interviews en deskundigheid

Product: overzichtelijk rapport

Implementatie:

- ★ Draagvlak creëren bij RD's voor toepassing van het resultaat
- ★ Bij HK neerleggen of zij het resultaat willen voorschrijven bij de RD's (dit nogal 'dwingende' voorstel is op nadrukkelijke wens van de op de vergadering aanwezige RD's op deze wijze geformuleerd)
- ★ Het toepassen van het stappenplan én de resultaten er uit meenemen bij de beoordeling van H&I projecten.
- ★ Het Strategisch plan zo mogelijke opnemen als onderdeel in de SNIP structuur (of andere geschikte structuur)
- ★ Tussentijds evalueren of het stappenplan werkt en waar het verbeterd kan worden.

2. NOP kennisontwikkeling & uitwisseling

Doel

Opstellen van een systematiek, waardoor optimaal gebruik gemaakt wordt van de kennis en gegevens die verkregen is in de monitoring van NOP's, zodat er in andere projecten goed gebruik van gemaakt kan worden en de doelmatigheid van maatregelen goed geëvalueerd kunnen worden.

Onderdelen die meegenomen moeten worden:

- ◆ HK en DGW zagen een rol weggelegd voor de SD'en. Heeft dit draagvlak en zo ja bij welke SD (denk er daarbij aan dat oevers, zout en sanerings-projecten met een natuurdoel er ook onder vallen)
- ◆ Hoe dient de organisatie van de informatie (van concrete meetgegevens tot meta informatie) plaats te vinden zodat er centraal geïntegreerd kan worden.
- ◆ Welke systemen bestaan er reeds, kunnen we hier op aansluiten en is dat ook mogelijk?
- ◆ Hoe wordt deze NOP kennisontwikkeling gefinancierd en hoeveel kost het (*waarbij het mogelijk goed is onderscheidt te maken tussen het maken van een basisstructuur, waardoor de kennis bij elkaar komt en het integreren van deze kennis voor bepaalde specifieke opdrachten*)
- ◆ Waar ligt de verantwoordelijkheid voor het in stand houden van dit systeem en aan wie moet hij/zij zich verantwoorden.
- ◆ Zijn er ook periodieke producten wenselijk/te verwachten (bijv. een jaarrapport over een bepaald thema (bijv. een bepaalde ingreep, de bijdrage aan KRW, het herstel aan een bepaalde soort, etc.). Hierbij aandacht besteden aan de (een toegankelijke, info-vriendelijke) presentatievorm.

Uitwerking:

Opdracht: aan intern RIZA, andere SD of adviesbureau.

Middelen: literatuur, interviews en deskundigheid.

Product: advies met structuur voor de lange termijn NOP kennisontwikkeling.

Implementatie:

- ★ Voorstel te goedkeuring voorleggen aan opdrachtgever
- ★ Bij acceptatie door opdrachtgever dient er ook zicht te zijn op de financiering van het geheel
- ★ Van meet af aan RD's en SD's erbij betrekken, zodat er een breed draagvlak is voor de structuur en het gedachtegoed erachter.

Enquête aan contactpersonen bij RD's en SD'en

VRAGEN

Kader

Bij natuurontwikkelingsprojecten (NOP) wordt bedoeld: projecten die als primaire doel (bv. nevengeulen) of als secundaire doel (bv. saneringsprojecten of veiligheidsprojecten) natuurontwikkeling tot doel hebben.

Naast grote inrichtingsprojecten wordt met natuurontwikkeling vooral bedoeld: de aanleg van natte natuur zoals natuurvriendelijke oevers, fauna-uittreeplaatsen, zoet-zout overgangen, aanleg van eilanden etc.

Algemeen

1. Geef weer welke natuurontwikkelingsprojecten er spelen of gespeeld hebben, bij jouw Regionale Directie?
2. Geef aan welk belang jouw Regionale Directie hecht aan monitoring NOP?
3. Hoe wordt monitoring NOP binnen jouw Regionale Directie georganiseerd, ten aanzien van:
 - Wie doet wat : betrek ook externe organisaties (bv. beheerders) erbij.
 - Loopt het proces goed (vanaf de start v/h project - uitvoering monitoring)?
 - zo ja, waarom?
 - zo nee, waarom niet?
 - Zijn er mensen verantwoordelijk cq. verantwoordelijk gemaakt voor de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten binnen jouw Regionale Directie?
 - Geef aan waar je mogelijke verbeteringen ziet in het proces of de organisatie.

Budgetten

4. Wordt er budget gereserveerd voor de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten?
 - Zo ja, waar komt het budget/waar komen de budgetten vandaan?
 - Zo ja, is dat budget dan tijdig beschikbaar?
 - Zo nee, waarom niet?
5. Wordt er regelmatig een kostenraming voor monitoring NOP opgesteld of gevraagd?
 - Zo ja, welke rekenmethodes worden hiervoor gebruikt?
 - Zo nee, waarom niet?
6. Is het toegekende monitoringsbudget voldoende voor de looptijd van het NOP?
 - Zo ja, hoe komt dat?
 - Zo nee, waarom niet?

Structuur

7. Zijn de natuurontwikkelingsprojecten opgenomen in een bepaalde structuur, bv. SNIP-structuur?

-
- Zo ja, in hoeverre biedt deze structuur een waarborg voor monitoring in deze natuurontwikkelingsprojecten?
 - Heb je suggesties voor een andere structuur? Geef aan waarom.

Stappenplan (voor het opstellen van monitoringsplannen)

8. Het is de bedoeling een stappenplan te ontwikkelen waardoor monitoring beter verankerd wordt in het hele planproces.

Daarbij wordt gedacht aan het meenemen van de volgende aspecten:

- integrale doelstellingen afleiden: projectdoelen en hogere beleidsdoelen (BPN, Kaderrichtlijn Water, Vogel- en Habitatrichtlijn) combineren;
- afgestemd op integraal waterbeheer qua functies, dus naast de functie "natuur" ook de andere gebruiksfuncties meenemen in de monitoring;
- toepasbaar op zoete wateren en zoute wateren: water, waterbodem, oever, uiterwaard, zoet-zout overgangen;
- duidelijke, meetbare monitoringsdoelstellingen;
- afgestemd met andere natuurontwikkelingsprojecten binnen het watersysteem;
- afgestemd met andere meetnetten binnen RWS en buiten RWS;
- bevat een financiële paragraaf van benodigd budget (kostenraming);
- overige informatie: budgetten, subsidieregelingen, wet- en regelgeving, KRW, Vogel- en Habitatrichtlijn, meetnetten, ecologische graadmeters etc.

Welke aspecten zou je aan deze lijst willen toevoegen en welke aspecten vind je overbodig?

Informatie-uitwisseling (tijdens en na afloop van de monitoring)

9. Wat zou je het liefst willen weten van de monitoring natuurontwikkelingsprojecten bij andere Regionale Directies?
10. Op welke wijze zou deze informatie beschikbaar moeten zijn?

Bijvoorbeeld een database in combinatie met een "steunpunt monitoring natuurontwikkeling", bereikbaar per telefoon of e-mail.

RESULTATEN VAN DE ENQUETE

Welke natuurontwikkelingsprojecten spelen er ? (vraag 1)

Het varieert nogal per RD en per SD.

Noord-Nederland heeft projecten met als primair doel natuur gericht op zoet-zout-overgangen, vergroten van kwelderareaal, herstel van getij, vispassages. Zeeland heeft een zelfde type projecten als Noord-Nederland. Utrecht en Noord-Brabant hebben natuur-vriendelijke

oevers. Noord-Holland heeft natuurvriendelijke oevers, kwelders en vispassages.

Limburg, Zuid-Holland, Oost-Nederland en IJsselmeergebied hebben diverse typen natuurontwikkelingsprojecten, zowel met een primair doel natuur als met een secundair doel natuur in combinatie met een sanerings- of veiligheids- of recreatiedoelstelling.

Wat is het belang van monitoring ? (vraag 2)

De contactpersonen bij de meeste RD's vinden monitoring NOP belangrijk. Echter, er zijn daarbij een paar kanttekeningen te maken. Noord-Brabant heeft een klein aantal nvo's, maar geeft aan dat er inmiddels een beperkt belang is van monitoring vooral door bezuiniging op beheer en onderhoud bij de dienstkring.

Limburg geeft weliswaar aan dat het belang van monitoring door DLB in woorden groot is, maar dat in de praktijk hier weinig van terecht komt: "in woord een redelijk belang, in daad een beperkt belang". Zie ook vraag 3, 1^e alinea.

Nadat de antwoorden bij het RIZA zijn binnengekomen, is aan de contactpersonen bij RD's een aanvullende telefonisch vraag gesteld voor een verdere specificering van het belang van monitoring, namelijk ten aanzien van de doelen van monitoring: 1 = signaleren van risico's, 2 = evalueren van projectdoelen of beleidsdoelen of vinger a/d pols (bijsturen t.b.v. beheer), 3 = kennisontwikkeling, 4 = naar buiten treden met resultaten.

De volgende doelen van monitoring worden het meest genoemd:

- evalueren van projectdoelen;
- vinger aan de pols (bijsturen t.b.v. beheer);
- kennisontwikkeling en leren van ervaringen (bv. het effect van maatregelen).

De volgende doelen van monitoring worden minder vaak genoemd:

- het signaleren van mogelijke risico's op andere gebruiksfuncties (bv. scheepvaart) en mogelijke risico's van bv. scheepvaart (golfslag) op een natuurontwikkelingsproject;
- het evalueren van een hoger beleidsdoel (bv. BPN, NW4);

het naar burgers of organisaties presenteren van monitoringsresultaten (bv. op web-site) om te laten zien dat RWS als organisatie bezig is met natuurontwikkeling.

Organisatie en proces (vraag 3)

De monitoring is binnen de RD meestal wel geregeld, namelijk dat contactpersonen binnen de RD verantwoordelijk zijn voor monitoring. Vanuit Zuid-Holland wordt daarbij aangetekend dat deze contactpersoon meestal niet dezelfde persoon is als degene die gaat over de budgetten voor monitoring. Het belang van monitoring is weliswaar groot, maar dit pakt in de praktijk toch anders uit.

De rol van SD'en zoals DWW, RIKZ, MD en RIZA is dat zij

opdrachtnemer zijn voor de monitoring van NOP's en verantwoordelijk zijn voor de totale monitoring of onderdelen (bv. vegetatie-kartering) voor hun rekening nemen. Er is meestal sprake van uitbesteding van onderdelen van de monitoring naar adviesbureaus.

Het al of niet inschakelen van dienstkringen of terreinbeheerders varieert ook nogal per RD.

Noord-Brabant schakelt de dienstkring in bij de monitoring van nvo's. Utrecht wil monitoring in de toekomst aan dienstkringen uitbesteden en wil monitoring inpassen in beheer- en onderhoudsplannen. Zuid-Holland en Noord-Nederland betrekken nu al lokale terreinbeheerders (zoals SBB, provinciale landschappen, waterschappen) actief bij de monitoring.

Zuid-Holland heeft plannen om het project na aanleg over te dragen aan terreinbeheerders. IJsselmeergebied overweegt de mogelijkheid van overdracht van een project na aanleg.

In de overdracht van gebieden aan terreinbeheerders dient het kostenaspect voor RWS te worden meegenomen. Het kostenaspect wordt in het kader van Optimona niet verder behandeld.

Budgetten en financiële planning (vraag 4 t/m 6)

Door alle directies wordt het budget van Beheer & Onderhoud (onderdeel H&I) het meest genoemd waaruit monitoring NOP wordt betaald. Het is echter niet duidelijk welke projecten uit dit budget worden betaald en welke dan onder BPN vallen. Zijn dit alleen natuurvriende-lijke oevers of ook andere projecten?

Limburg, Zuid-Holland, Oost-Nederland en IJsselmeergebied hebben nog extra budgetten zoals ICES-budget (V&W en LNV) en NURG-budget (rivierengebied). Limburg heeft nog overige budgetten bv. in het kader van de Maaswerken (Zandmaas, Grensmaas). Limburg, Zuid-Holland en Oost-Nederland hebben overige budgetten in het kader van het Saneringsprogramma Waterbodems.

Er is voor alle RD's meestal wel sprake van een jaarlijkse **reservering** van budget en het budget is meestal tijdig beschikbaar. Voor enkele RD's wordt een kostenraming opgesteld die wordt opgenomen in het projectplan en waarbij de kosten worden geraamd op basis van voorgaande jaren. Bij de meeste RD's wordt echter géén kostenraming opgesteld.

Bij veel RD's is sprake van onvoldoende budget voor de looptijd van het NOP, vanwege een doorgevoerde bezuiniging op beheer & onderhoud. Dit is voor veel RD's ook de verwachting voor de komende jaren. Zuid-Holland en Noord-Nederland geven aan dat de reden hiervoor kan liggen in het feit dat het beheer van natuur niet langer een prioriteit heeft binnen de RD.

Deze beheerstaak ligt eerder bij LNV, maar daar is géén geld of expertise.

Structuur (vraag 7)

Voor een viertal RD's (Limburg, Oost-Nederland, Zuid-Holland, IJsselmeergebied) zijn er natuurontwikkelingsprojecten die vallen onder

de SNIP-structuur en procedure. Bij de overige vijf RD's zijn er (nog) geen natuurontwikkelingsprojecten die onder de SNIP vallen.

De vraag in hoeverre de SNIP-structuur geschikt is om monitoring in een vroegtijdig stadium van het project in beeld te brengen, wordt zeer wisselend op gereageerd.

Zuid-Holland geeft aan dat de SNIP slechts een oplossing biedt tijdens de aanleg. Na de aanleg, als de daadwerkelijke monitoring van start gaat, is er echter nog niets geregeld.

Noord-Holland geeft aan dat de SNIP-structuur niet geschikt is, want monitoring is een meerjarige zaak van relatief kleine bedragen.

Oost-Nederland ziet niets in de SNIP-structuur, behalve als de informatiebehoefte (beleid, beheer) en de monitoring een expliciet en vast onderdeel vormt van de besluitvorming in de SNIP-structuur, bv het evalueren van een project na X jaar.

Limburg ziet wel iets in de SNIP-structuur, indien er budget voor monitoring gereserveerd wordt, bv. 1% van totale projectbudget.

De vraag of er nog suggesties of verbeteringen zijn voor andere structuren binnen RWS is als volgt beantwoord:

- Noord-Holland: bij het toekennen van een project, is het goed om meteen de monitoring meerjarig mee te financieren;
- Utrecht: koppeling leggen tussen BPN en KRW ten aanzien van beheer & onderhoud voor natuurvriendelijke oevers;
- Oost-Nederland: bij de start v/h project helder formuleren van de informatiebehoefte (per project), rekeninghoudend met vragen vanuit beleid, uitvoering, beheer & onderhoud;
- IJsselmeergebied: afstemmen met andere NOP's binnen het watersysteem of van andere RD's;
- Limburg: afstemmen met meetnetten binnen en buiten RWS (LNV, SBB, provincies).

Het afstemmen van monitoringsparameters met meetnetten binnen en buiten RWS is een aspect dat vooral thuishoort bij het meetplan vlak voor de inwinning van gegevens.

Stappenplan of checklist (vraag 8)

In de checklist kunnen een aantal zaken of aspecten worden opgenomen die kunnen bijdragen aan een goed monitoringsplan (op hoofdlijnen) voor het betreffende project.

Uit de antwoorden blijkt dat bijna alle RD's het idee van een stappenplan of checklist ondersteunen. Oost-Nederland vindt een checklist niet nodig, maar de aspecten van de checklist zijn eigenlijk onderdeel van het vaststellen van de informatiebehoefte.

Hoe de inhoud van de checklist monitoring eruit zou moeten zien, verschilt per RD.

De aspecten waarover brede consensus bestaat:

1. relatie leggen tussen projectdoelen en hogere beleidsdoelen in regionale, nationale en internationale kaders (bv. streefbeelden BPN, Kaderrichtlijn Water, Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn);
2. opstellen van heldere, concrete en meetbare SMART-projectdoelen (SMART = specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden);
3. bij invulling van de informatie-behoefte: meerdere gebruiksfuncties bekijken, dus naast waterkwaliteit en ecologie ook andere gebruiksfuncties meenemen die invloed hebben op het NOP (bv. scheepvaart) en/of de invloed van het NOP op andere gebruiksfuncties meenemen (bv. waterkeren/dijk);
4. afstemmen met andere NOP's binnen het beheersgebied, zowel NOP's onder verantwoordelijkheid van de RD als NOP's onder verantwoordelijkheid van terreinbeheerders in de omgeving;
5. kostenraming opnemen;
6. achtergrondinformatie opnemen in relatie met projectdoelstellingen en/of landelijke en regionale meetnetten.

Vervolgens is aan RD's en SD'en gevraagd om aspecten aan bovenstaande lijst toe te voegen, dan wel dat er aspecten van de bovenstaande checklist af kunnen.

Een aantal RD's en SD'en wil nog aspecten toevoegen aan bovenstaande checklist:

7. morfologische parameters standaard opnemen: morfologie is een belangrijk sturende factor in de aanleg en ontwikkeling van een NOP;
8. vanwege beperkte budget, is inzicht gewenst hoe te komen tot een beperkte set van monitoringsparameters en afgestemd is op de informatiebehoefte;
9. vanwege beperkte budget, is inzicht gewenst in systeemkennis van gebieden en keuze van geschikte doelsoorten of gidssoorten.
10. vastleggen van de beginsituatie vóór aanleg (T0);
11. vastleggen van uitgangssituatie na aanleg (T1);
12. projecten ca. 1* in de 4 tot 5 jaar evalueren m.b.v. monitoringsresultaten;
13. evaluatie als apart onderdeel opnemen in het projectplan: evaluatie kost tijd en geld en is een wezenlijk onderdeel van de beleidsverantwoording;
14. vastleggen wie verantwoordelijk is voor welke onderdelen van het monitoringsplan, zowel binnen RD als buiten RD (bv. beheerders);
15. keuze maken welke projecten intensief te monitoren (kennisontwikkeling) en welke projecten globaal te monitoren (evaluatie, vinger a/d pols): d.i. het vaststellen van de informatiebehoefte.

Wat zou je het liefst willen weten van monitoring natuurontwikkelingsprojecten bij andere Regionale Directies? (vraag 9)

DLB

Op hoofdlijnen wat er loopt aan monitoringsprojecten en hoe dat georganiseerd is (bv. via projecten, via budgetten, deelprogramma's, etc).

DNB

Tbv kennisuitwisseling: aanpak, knelpunten en gekozen werkzame oplossingen daarvoor. Zodat niet iedereen het wiel zelf hoeft uit te vinden.

DNH

Afstemming over methodieken m.b.t. bepaalde parameters en info over kosten.

Resultaten (beheerresultaten, proceskennis).

Kosten (oplossingen voor goedkoop en effectief beheer of monitoring)

Organisatie.

DUT

Wat er tijdens een monitoring wordt onderzocht, met welke frequentie (jaarlijks of minder frequent) en waartoe de uitkomsten/resultaten van de monitoring hebben geleid (bijvoorbeeld ingrijpen in de ontwikkeling, opstellen van een programma voor beheer en onderhoud, bijstellen van het streefbeeld).

DWW

Is afhankelijk van de vragen/adviezen waar ik aan werk.

RDIJ

Snel overzicht (verwijzing (email of website , telefoon of literatuur) van relevante projecten en uitkomsten (op hoofdlijnen) van de monitoring en evaluatie. (Bij voorkeur uitgaan van bestaande info, zonder veel extra input van RD's).

DON

Het projectplan en de informatiebehoefte.

DZH

Wat voor projecten er zijn, wat de doelstellingen van deze projecten zijn. Hierdoor kan je snel inzicht krijgen of de resultaten van de monitoring van deze projecten ook bruikbaar zijn voor projecten binnen je eigen directie.

Hierdoor kan je projecten en financiën efficiënter inzetten.

Tevens zal je aan de hand van de resultaten van andere projecten een keuze kunnen maken in het uitvoeren van nieuwe projecten, welke de meeste (grootste) kwaliteitsverbetering oplevert voor je watersysteem(deel).

**Op welke wijze zou deze informatie beschikbaar moeten zijn?
Bijvoorbeeld een database in combinatie met een “steunpunt
monitoring natuurontwikkeling”, bereikbaar per telefoon of e-mail?
(vraag 10)**

DLB

Aangevuld met bondige analyses, bv via intranet of integrale rapportages over:

Natte Hart-projecten (RDIJ, DNH);

Grote Rivieren (DON, DZH, DLB);

Delta en Wadden (DZL, DNN).

DNB

Goed idee, maar gezien onze beperkte inzet op dit onderwerp zullen wij (DNB) er ook maar beperkt gebruik van maken.

DNH

Goed idee!

DUT

Dit lijkt mij een zinvolle combinatie. Met name de toegankelijkheid/bereikbaarheid verdient aandacht.

DWW

Database (vraagbaak) lijkt voldoende. Kijk uit met steunpunten, denk ook aan een H&I site waar CNN mee bezig is. Wordt waarschijnlijk volgend jaar uitgewerkt, ik ben daar dit jaar mee bezig geweest.

RDIJ

Sluit svp aan bij bestaande structuren en ga niet iets nieuws verzinnen. Besteed het geld efficiënt.

DON

Rapportvorm.

DZH

Via een website, waar algemene informatie opstaat zoals bijvoorbeeld de zoute website van RIKZ, of de produktcatalogus “Basisinformatie Nat”, waarin verwijzingen staan naar rapporten (downloaden) en databases.

Verankering en checklist monitoring NOP: keuze-document

Inleiding

In 2003 is het project Optimona opgestart om monitoring natuurontwikkelingsprojecten van RD's meer doelmatigheid, samenhang en structuur te geven. Monitoring kan dan een meerwaarde krijgen op allerlei niveaus binnen RWS-organisatie (projectniveau, binnen RD en op landelijk niveau). Bijvoorbeeld de monitoring en het evalueren van projectdoelen is een noodzakelijke stap om bestede gelden (aanleg, inrichting en beheer) te verantwoorden. Uitgangspunt bij project Optimona is dat de ontwikkelde strategie toepasbaar is op zoete wateren, zoet-zout overgangen, zoute wateren en de compartimenten water, waterbodembodem, oever en uiterwaard.

In het kader van het project Optimalisatie Monitoring Natuurontwikkelingsprojecten (Optimona) zijn voor het onderdeel verankering en checklist een aantal werkzaamheden uitgevoerd.

1. Korte inventarisatie van knelpunten bij RD's ten aanzien van monitoring NOP

Allereerst is aan alle contactpersonen bij RD's gevraagd een beeld te schetsen van de huidige situatie met betrekking tot monitoring natuurontwikkelingsprojecten. In het bijzonder zijn aspecten zoals het belang van monitoring, de organisatie en het proces rondom monitoring en de beschikbare budgetten aan de orde gekomen. Dit geeft een eerste indruk van de bestaande knelpunten per RD.

2. Inventarisatie en analyse van mogelijke structuren binnen RWS

Het eerste doel van het deelproject "Verankering Monitoring NOP" is om monitoring NOP in een vroeg stadium te verankeren in een bestaande structuur binnen RWS en zodanig dat die structuur door RD's wordt gedragen. Op die manier wordt voorkomen dat monitoring een sluitpost is en wordt monitoring meteen vanaf de start van een natuurontwikkelingsproject meegenomen.

De volgende structuren binnen RWS zijn bekeken:

- SNIP-structuur (aanleg);
- Beheer Plan Nat (beheer & onderhoud);

3. Welke aspecten op te nemen in een stappenplan cq. checklist monitoring NOP

Het tweede doel van het deelproject "Verankering Monitoring NOP" is het ontwikkelen van een door RD's gedragen stappenplan of checklist monitoring NOP, waarin relevante monitoringaspecten zijn opgenomen.

De projectleider dient al bij de start van een project rekening te houden met deze checklist en de inhoud daarvan. In de checklist monitoring NOP kunnen diverse aspecten (inhoudelijke, organisatorische en procesmatige) op het gebied van monitoring worden opgenomen. Op die manier worden de relevante aspecten voor het betreffende project rondom monitoring niet vergeten.

Bij de start van een project is het bedoeling dat deze checklist monitoring wordt doorlopen en ingevuld, zodat er uiteindelijk een monitoringsparagraaf voor dat project tot stand komt waarin de meest relevante monitoringsaspecten voor dat

project zijn opgenomen.

Een voorbeeld van een op te nemen aspect in deze checklist is het opstellen van SMART-projectdoelen, die specifiek, helder en concreet genoeg zijn om te monitoren in de praktijk.

De monitoringsparagraaf voor dat specifieke project wordt gebruikt bij de start van het project, bv. voor de reservering van voldoende budget voor monitoring. Vervolgens kan met deze monitoringsparagraaf het meetplan of inwinplan tot in detail worden uitgewerkt. Het opstellen van het meetplan valt buiten het kader van het project Optimona.

4. Werkwijze

De benodigde informatie voor stap 1 t/m 3 is verkregen door het uitzetten van een vragenlijst bij alle contactpersonen bij RD's en SD'en (zie bijlage 1). Na ontvangst van de ingevulde vragenlijsten is telefonisch bij de contactpersonen aanvullende informatie verkregen en verwerkt in de resultaten.

Tevens is contact geweest met HK (Guus Riteco en Hans v/d Zwan) over mogelijke structuren en financiering. Bovendien zijn documenten bekeken zoals SNIP-brochure, Wegwijzer BeheerPlan Nat, Monitoring zoete rijkswateren, Monitoring van natuurontwikkeling in de zoete rijkswateren, Algemene strategie, Den Held *et.al.*

Resultaten van de inventarisatie

In bijlage III is een samenvatting opgenomen van de antwoorden van alle RD's en SD'en om een beeld te geven van de huidige situatie en de knelpunten rondom de monitoring van NOP's, welke mogelijkheden men ziet om monitoring NOP in een structuur (bv. SNIP) te verankeren en welke aspecten men belangrijk genoeg vindt om op te nemen in de checklist.

Mogelijke structuren voor verankering van monitoring in projecten

a. SNIP-structuur (aanleg)

Wat is de SNIP-structuur?

- is géén budget, maar een stapsgewijze besluitvormingsprocedure;
- drie fasen: verkenningen, planstudie en realisatie;
- geldt voor meerdere jaren;
- geldt alleen voor grotere aanlegprojecten voor waterkeren en waterbeheren. Bv. Klein Profijt, doorlaatmiddel Veerse Meer;
- aanlegprojecten boven een bepaald bedrag: de hoogte van het bedrag heb ik niet kunnen achterhalen.

Hoe kan monitoring NOP in de SNIP-structuur worden verankerd?

- SNIP is geschikt om de monitoring van een aanlegproject vanaf de start van een project in beeld te brengen, door het opnemen van een checklist monitoring NOP van dat project, die leidt tot een monitoringsparagraaf (gecheckt met Guus Riteco HK);
- mogelijkheden om de checklist monitoring NOP op te nemen zijn er in het ontwerp of programma van eisen (planstudiefase, tussen beslistmoment 3 en 4), zodat de relatie met beleid nog wordt meegenomen;

mogelijkheden om de monitoringsparagraaf op te nemen: in het plan van aanpak (realisatiefase, tussen beslismoment 5 en 6) en de kostenraming wordt meegenomen.

Conclusies:

- er zijn mogelijkheden om de checklist monitoring NOP en de monitoringsparagraaf op te nemen in de SNIP-structuur en daardoor monitoring NOP te verankeren voor meerdere jaren;
- het verankeren van monitoring geldt echter alléén voor de grotere aanlegprojecten onder waterkeren, waterbeheren en vaarwegen (begrotingnr's. 02.01.01 en 02, 02.02.01 en 02);
- er blijft dus een groep over van "niet-SNIP projecten" waar nog geen verankering van monitoring voor is geregeld;

Guus Riteco (HK) geeft aan dat de monitoring van grotere aanleg-projecten (onder de SNIP) niet uit het budget aanleg H&I-projecten (02.02.02) betaald kunnen worden, want naar zijn mening begint de monitoring pas na de aanleg, dus zou er voor alle type projecten nog budget geregeld moeten worden voor monitoring.

b. Beheer Plan Nat (beheer & onderhoud)

Wat is BPN?

- is een systematiek waarmee de RD's hun beheerstaken vastleggen voor het beheersgebied voor een periode van 4 jaar. Het is niet duidelijk of aanleg NOP's onder BPN valt en sowieso is onduidelijk wat de relatie is tussen NOP's en BPN;
- wordt jaarlijks geactualiseerd door RD's;
- beheer vindt meer en meer plaats vanuit de maatschappelijke functie van het object en niet alleen vanuit de technische toestand;
- bevat een beleidsdeel waarin hoger beleid (zoals BPRW, NW4, KRW) wordt opgenomen die vertaald wordt in regionale streefbeelden en functie-eisen;
- bevat per watersysteemdeel of object een integrale afweging van functies;
- er zijn objectcategorieën zoals kunstwerken, bodems, oevers, watersysteemdelen;
- bevat InstandhoudingsPlannen (per object);
- bevat een uitvoeringsdeel;

Hoe kan monitoring NOP in het Beheer Plan Nat worden verankerd?

- Monitoring kan gezien worden als een "instandhoudingsmaatregel". BPN werkt met functie-eisen en een huidige toestand van watersysteem-delen of objecten; monitoring en maatregelen dienen ervoor om de huidige toestand dichterbij te laten naderen tot de functie-eisen van het watersysteemdeel of objecten;
- Er zijn instandhoudingsplannen voor de functie waterkwaliteit & ecologie.

Conclusies

- Beheer Plan Nat lijkt geschikt om monitoring NOP's in te verankeren, mits monitoring NOP's onder "instandhoudingsmaatregelen" en het basispakket instandhouding valt. Dit lijkt echter alleen op te gaan voor natuurvriendelijke oevers.
De monitoring van watersystemen ter voorbereiding op herstel en inrichting of

de verkenning van de ecologische toestand van een gebied vallen echter niet onder het basispakket (zie Wegwijzer Beheerplan Nat, bijlage 20);

- budget Beheer en Onderhoud staat de komende jaren sterk onder druk;
- de functie Waterkwaliteit en Ecologie scoort niet hoog in vergelijking met andere functies binnen het Beheer Plan Nat, zoals waterafvoer of waterkeren of scheepvaart die meer als kerntaken worden gezien van RWS.

Checklist monitoring NOP en welke aspecten daarin op te nemen?

In de checklist monitoring NOP zijn een aantal aspecten opgenomen die bijdragen aan een goed monitoringsplan (op hoofdlijnen) voor het betreffende project.

Uit de inventarisatie (bijlage III) blijkt dat bijna alle RD's het idee van een stappenplan of checklist ondersteunen. Oost-Nederland vindt een stappenplan niet nodig, maar vindt dat de genoemde aspecten van de checklist onderdeel uitmaken van het vaststellen van de informatiebehoefte. Hoe de inhoud van de checklist eruit zou moeten zien, verschilt nogal per RD.

Voor meer informatie over de inhoud van de checklist en de op te nemen aspecten, verwijst ik naar bijl. V. In dit kader is het belangrijk om onderscheid te maken tussen op te nemen aspecten op het niveau van de informatiebehoefte en aspecten op het niveau van het meetplan (op uitvoeringsniveau) die niet in de checklist zullen worden opgenomen.

Op de volgende pagina is een illustratief voorbeeld opgenomen van een ingevulde checklist, namelijk voor een fictief herstelproject Maasvlakte (kustbroedvogels) van directie Zuid-Holland. Een ingevulde checklist kan worden opgenomen als een monitoringparagraaf in een uitvoeringplan.

Op de keuzebijeenkomst zal nader worden ingegaan op de checklist, namelijk of de checklist zinvol is en zo ja voor wie, en hoe de checklist is te verankeren in de gekozen structuur. De inhoud en de vorm hoe de checklist wordt gepresenteerd dient daarop te zijn afgestemd.

Fictief voorbeeld ingevulde monitoringparagraaf met behulp van de checklist

Maasvlakte, Westplaat (kustbroedvogels)

Algemene gegevens :

- locatie : zuidzijde van de Maasvlakte
- oppervlakte : 6 ha (eiland 1987) en 6 ha (eiland 1994)
- uitgangssituatie : opgespoten industrieterrein
- RWS-inbreng : inrichting, monitoring
- contactpersoon : P. de Pater, RWS-DZH (OGD);
P.L. Mijnenveger, RWS-RIKZ (OND).
- beheerders en betrokkenen : Stichting Zuid-Hollands Landschap.

Nr.	Aspect checklist	Invulling monitoringparagraaf
1	Meldt het project aan bij steunpunt NOP	Aangemeld op 11-4-'93 bij Monique Star, steunpunt NOP – RIZA
2	Informeert over vergelijkbare projecten	Project is vrij uniek. Enige andere project is Griend in de Waddenzee. Daar hebben ze een toename van grote sterns geconstateerd en is ervaring opgedaan met een afslag van het eiland. Dus: naast halen doel ook afslag volgen.
3	Wat is de doelstelling	Broedgelegenheid voor kustbroedvogels (als compensatie van elders op de Maasvlakte verloren gegane natuurwaarden). Hoofddoel was om de Grote Stern weer als broedvogel in het gebied terug te krijgen.
4	Is deze doelstelling SMART (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdgebonden) geformuleerd? Zo ja ga naar 5 Zo nee formuleer een operationele doelstelling	Geoperationaliseerde doelstelling: Het natuurdoel is om een habitat voor kustvogels te creëren zdd er binnen 3 jaar nestplaatsen zijn met een dichtheid van min 2 per ha.
5	Wat zijn de maatregelen	Maken van een geschikt biotoop
6	Wat zijn de indicatoren	12 ha onbegroeide slikken en platen; X aantal nestplaatsen na 3 jaar
7	Draagt het bij aan landelijke of regionale beleidsdoelen, bijv. - KRW - BPN - Hab&Vog richtlijn	- Nee - Nee - Ja, instandhouding populatie
8	Is er informatiebehoefte op het gebied van: a. proj. evaluatie; b. kennisontwikkeling; c. risico's; d. PR; e. evaluatie tbv hogere beleidsdoelstelling	a. ja, verantwoording voor H&I; b. nee, we weten dat het in principe werkt c. ja, er is afslagrisico, dus minimaal 5 jr volgen d. nee, de omgeving vindt het allemaal prachtig e. ja, opnemen in H&V plan om jaarlijks te tellen
9	Is het van belang een T ₀ -situatie op te nemen? Zo ja, wanneer?	Tav het aantal nesten is de aanname dat er op T(0) geen nesten zijn; tav oppervlakte dat het aantal ha en de lokalisatie goed vastgelegd wordt bij oplevering project.

Nr.	Aspect checklist	Invulling monitoringsparagraaf
10	Maak een globale kostenraming voor te meten parameters, waarbij aangeven wordt welke periode het bestrijkt en de frequentie	Jaarlijks 2x het oppervlak meten incl coördinaten kost ca € 3000, dit gedurende 5 jr is €15000 Drie maal per jaar gedurende 4 jaar de nesten tellen kost 2000€/j is totaal 8000€.
11	Is er budget gereserveerd en zo ja uit welke pot?	De areaalmeting wordt betaald uit B&O, en dit zal worden vastgelegd in Beheer Plan Nat. Het budget kan alvast worden gereserveerd. De vogelnest-tellingen kunnen meeliften met de V&H-tellingen en kosten geen extra geld. Een aparte rapportage hiervoor als verantwoording aan H&I na 5 jr moet wel gebeuren. Het geld hiervoor is nog niet gereserveerd. In 1998 zorgen dat hier iets voor geregeld wordt.
12	Door wie wordt het monitoringplan gemaakt en wanneer?	Jeroen Schipper (dienstkring) is hier verantwoordelijk voor. Schipper zorgt dat er in maart 1995 (moment van oplevering van het project) een monitorings-plan ligt. Hij volgt ook of de onderdelen daadwerkelijk uitgevoerd worden en of de tellingen gebeuren en vraagt jaarlijks de resultaten op.

Bijlage VI. Keuzedocument kennisopslag & uitwisseling monitoring NOP

Keuzedocument t.b.v. discussie 11 nov. 2003

Structuur voor kennisopslag en uitwisseling natuurontwikkelingsprojecten

Inleiding

In het kader van het project Optimalisatie Monitoring Natuurontwikkeling (Optimona) zijn enkele structuren geïnterpreteerd voor de uitwisseling van kennis en ervaringen rond de monitoring van natuurontwikkelingsprojecten (zie projectplan). In dit document worden de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd en worden enkele keuze-punten voor het vervolg voorgelegd.

In dit project is het type kennis is in eerste instantie afgebakend tot informatie óver (monitoring van) nop's. Het betreft dus meta-informatie en niet de monitoringresultaten zelf. De voornaamste functie van dit type kennis is verwijzing. De doelgroep voor deze kennis zijn de RD's (RD's voor RD's). Voor andere doelgroepen (HK en DGW) geldt dat zij een direct belang hebben bij kennisuitwisseling tussen de RD's. Deze kennisuitwisseling kan in de toekomst leiden tot een doelmatiger inzet van middelen.

Werkwijze

Voor dit project zijn de volgende structuren geïnterpreteerd:

- Database;
- Steunpunt;
- Website.

Per structuur is informatie over inhoud, werkwijze, contactpersonen, kosten, financiering e.d. verzameld. De inventarisatie heeft grof plaatsgevonden, gebaseerd op eigen kennis aangevuld met tips en aanwijzingen van contactpersonen bij SD's en RD's.

Naast een inventarisatie zijn de contactpersonen schriftelijk ondervraagd over het type kennis dat zij willen uitwisselen en een wenselijke structuur.

Resultaat inventarisatie structuren

De resultaten van de inventarisatie zijn opgenomen in bijlage 1. Voor een overzicht van de antwoorden op de vragen van de enquête zie bijlage 2. Hieronder volgt een samenvatting van de resultaten.

Database

Een aantal databases zijn geïnterpreteerd, waaronder: database t.b.v. de voortgangsrapportage, database H&I-projecten RIZA (opzet), overzicht van 26 geëvalueerde herstelprojecten RIKZ en wegensnip (knelpunten versnippering DWW) (zie bijlage I). Alle databases zijn gefinancierd op project-basis.

De inhoud van de databases verschilt, maar dat is op zich niet zo belangrijk.

Belangrijker is om met elkaar overeen te komen welke informatie essentieel is. Het overzicht van 26 geëvalueerde herstelprojecten van het RIKZ biedt hiervoor een

goed uitgangspunt (zie bijlage 3). Een andere optie is het laten uitvoeren van een snelle definitiestudie (geschatte kosten max. 10 k€).

Belangrijke vraag is hoe de database gevuld en beheerd moet worden (wie doet dat) en hoe de database ter beschikking wordt gesteld (jaarlijkse update, via internet?). Overigens zijn veel databases op één of andere manier gekoppeld aan een website.

Steunpunt

Er zijn eigenlijk twee typen steunpunten: de 'echte' en de 'natuurlijke' steunpunten. Voorbeelden van een 'echt' steunpunt zijn het steunpunt emissies (ook steunpunt voor Vogel- en Habitatrichtlijn en watertoets) en het infocentrum binnenwateren (beide RIZA). Een steunpunt heeft een apart telefoonnummer met mensen in de eerste lijn (nemen vraag aan en registreren die) en een team specialisten in de tweede lijn die op afroep vragen beantwoorden. Genoemde steunpunten zijn bereid om ook vragen over herstelprojecten aan te nemen, de financiering gebeurt via het claimen van uren bij het steunpunt.

Een 'natuurlijk' steunpunt is gekoppeld aan het beheer van een database of website: bij vragen kan men automatisch bij de beheerder van de geboden informatie terecht. Goede voorbeelden zijn de database 'wegensnip' van DWW en de website ecologisch-herstel.nl (RIKZ). De financiering van deze 'steunpunten' is gekoppeld aan het beheer van database of website.

Website

Websites zijn er in alle soorten en maten. Relevante websites zijn ecologisch-herstel.nl (RIKZ), watermarkt.nl (RWS), wateremissies.nl (RIZA) en cnn.nl? (in ontwikkeling?).

Basis-onderdeel van elke een website is het ontwerp (lay-out) en navigatie, evt aangevuld met zoekstelsysteem en content-management systeem. Met behulp van dit laatste systeem is de inhoud van de website eenvoudig te beheren. Voor deze basisonderdelen kan eenvoudig worden aangesloten bij elk van de genoemde websites.

Voor het weergeven van informatie over (monitoring van) herstelprojecten zijn er grofweg twee opties: de informatie wordt weergegeven in platte internet-pagina's, bijvoorbeeld één per project, of de informatie wordt beheerd in een database die via de website te raadplegen is. De eerste optie is verreweg het goedkoopste, het voornaamste werk bij deze optie is het 'vullen' van de pagina's (geschatte kosten ca. 15 k€). De tweede optie is veel duurder omdat voor de database een apart content-management-systeem nodig is. Afhankelijk van de invulling lopen de schattingen uiteen van 15-50-250 k€. Een database is wel flexibeler in de gebruiksmogelijkheden, bijvoorbeeld koppeling aan de voortgangsrapportage (kosten).

Financiering

Op dit moment is de financiering nog onduidelijk. Er zijn met name nog vraagtekens rond meerjarige financiering. Voor de financiering van de structuur voor kennisuitwisseling bestaan een aantal mogelijkheden:

- RD's projectmatig via Beheer en Onderhoud, ...?
- Stuurboord-programma HK;
- optimona;
- bundelen van bestaande pulsen rond ecologisch herstel; optimona, ecologisch-herstel.nl, cnn, voortgangsrapportage H&I;

-
- Meerjarige financiering via:
 - meekoppeling aan voortgangsrapportage H&I;
 - Beheer en Onderhoud (structureel):
 - percentage van H&I gelabeld geld;
 - percentage van Instandhouding Ecologie en Waterkwaliteit;
 - FWTA (HK);
 - PBNI (MWTL) (HK);
 - percentage van maatregelenprogramma KRW (HK/ DGW?).

Gezien de doelgroep zijn de gezamenlijke RD's grootste belanghebbende. De financiële ruimte is bij de meeste RD's voor de komende jaren echter zeer beperkt, zeker onder het meest voor de hand liggend budget (Beheer en Onderhoud).

Afgeleide belanghebbende is HK (namens gezamenlijke RD's). Hoewel de reservering voor 2004 niet is bedoeld om de kennisuitwisseling te implementeren, kan wellicht een deel van het budget hiervoor worden aangewend. Een samenwerking met bestaande platforms, websites e.d. ligt hierbij voor de hand (ecologisch-herstel.nl, cnn en voortgangsrapportage H&I).

Bovengenoemde financieringsmogelijkheden zijn projectgebonden. Het opstarten van een structuur voor kennisuitwisseling heeft weinig zin als er geen zicht is op meerjarige financiering. Kansen voor meerjarige financiering liggen bij meekoppeling aan de voortgangsrapportage H&I, structurele financieringsbronnen binnen HK (Beheer en Onderhoud, FWTA, PBNI) en maatregelenprogramma's voor de EU-KRW.

Meekoppeling aan de voortgangsrapportage wordt genoemd vanwege het blijvende karakter van VBTB en de inhoudelijke raakpunten (info over monitoring zou kleine aanvulling zijn).

Een andere mogelijkheid voor structurele financiering is reservering van een bepaald percentage uit Beheer en Onderhoud voor monitoring (H&I gelabeld geld, waterkwaliteit en ecologie). Argument voor deze reservering is een doelmatige besteding van dit geld in de toekomst (wordt nog nader onderzocht).

FWTA ondersteunt ontwikkeling en beheer van RWS-brede informatiesystemen. HK (Peter Blansjaar) acht dit de meest logische plek voor financiering van het beoogde kennis-uitwisselingssysteem. Navraag heeft echter uitgewezen dat FWTA momenteel stuurt op het beheer van bestaande grote systemen (Bever, WVO-info, etc.). Nieuwe systemen zijn kansloos voor financiering, kleinere zeker (wordt nogmaals gecheckt).

Onder PBNI (Basisinformatie Natte Infrastructuur) worden structureel gegevens ingewonnen over de chemische, fysische en biologische toestand van de rijkswateren (MWTL). Het gaat hierbij veelal om het opbouwen van langjarige reeksen. Dit staat in contrast met de kortdurende en specifiekere monitoring van herstelprojecten. Financiering van monitoring van enkele herstelprojecten is denkbaar als strategie om het effect van maatregelen in beeld te krijgen (KRW!, wordt nu niet afgedekt door MWTL). Financiering van een structuur om kennis uit te wisselen wijkt echter te veel af van de hoofddoelstelling van MWTL.

Tenslotte zijn er wellicht mogelijkheden om projectmonitoring te financieren vanuit (toekomstige) maatregelenprogramma's voor de EU-KRW (bepaald percentage?).

Argument is zicht op de doelmatigheid van de maatregelen (zie ook structurele financiering uit bijvoorbeeld Beheer en Onderhoud).

Keuze-punten

Uit de inventarisatie zijn een aantal keuze-punten afgeleid voor het vervolg (zie ook de presentatie).

1) Informatiesysteem

1a) Informatiesysteem

Er moet hoe dan ook systeem worden opgezet om de informatie over herstelprojecten in op te slaan. Welke vorm heeft de voorkeur?

- losse database;
- website met 'platte' informatie;
- website met achterliggende database.

1b) Inhoud informatiesysteem

Het is belangrijk om met elkaar overeen te komen welke informatie over herstelprojecten verzameld moet worden.

- is hier een definitiestudie voor nodig (workshop van een dag); of
- moet iemand een voorstel doen op basis van wat er al ligt?

1c) Dit informatiesysteem moet ook gevuld worden met informatie. Welke optie heeft de voorkeur? De informatie-aanlevering/inwinning gebeurt:

- actief door RD's (via standaard format of invoer via internet);
- actief door SD's (via jaarlijkse enquête of jaarlijkse controleslag op ingevoerde gegevens).

2) Steunpunt

2a) In bovenstaande samenvatting van de inventarisatie worden twee typen steunpunten onderscheiden. Welke vorm heeft jullie voorkeur?

- 'echt' steunpunt (met telefoonnummer en team deskundigen);
- 'natuurlijk' steunpunt (vragen stellen aan beheerder website);
- steunpunt is niet nodig.

2b) In geval van een steunpunt: wat is de rol van een dergelijk steunpunt:

- pro-actief (actief adviseren en informeren);
- vraaggestuurd (adviseren op vraag).

3) Financiering

3a) Welke potentiële financieringsvorm biedt het beste perspectief? meekoppeling voortgangsrapportage H&I;

- Beheer en Onderhoud (structureel): percentage van H&I gelabeld geld;
- Beheer en Onderhoud (structureel): percentage van Instandhouding Ecologie en Waterkwaliteit;
- FWTA (HK);
- PBNI (MWTL) (HK);
- maatregelenprogramma KRW (HK/ DGW?);
- ...

Bijlage A Resultaten inventarisatie structuren kennisuitwisseling

Database

Database voortgangsrapportage H&I RIZA

- contactpersoon: Pauline van Rijckevorsel (RIZA)
- inhoud: overzicht van projecten die gefinancierd zijn vanuit H&I met kosten per jaar (periode 1999-2002)
- vorm: Access database
- beheer: de database wordt niet beheerd
- financiering: voortgangsrapportage H&I (stuurboord-programma H&I)
- kosten: ??
- opmerkingen: over de periode 1990-1998 is een vergelijkbare database beschikbaar. Vorm en inhoud wijken wel iets af.

Database natuurontwikkeling RIZA

- contactpersoon: Camiel Dijkers (AquaSense)
- doel: database is opgesteld om een overzicht te krijgen van lopende en afgeronde natuurontwikkelingsprojecten
- inhoud: per natuurontwikkelingsproject is opgenomen: algemene informatie (ligging, oppervlak, beherende instantie, fase), structuur gebied (maatregel, ecotopen) en projectinformatie (projectomschrijving). De database bevat de namen van 259 natuurgebieden, verder weinig informatie
- vorm: Access database
- beheer: wordt niet bijgehouden/ beheerd
- financiering: de (aanzet voor de) database is projectmatig opgezet
- kosten: ??

Overzicht 26 geëvalueerde herstelprojecten RIKZ

- contactpersoon: Jaap Graveland (RIKZ)
- inhoud: voor elk van de 26 projecten is de volgende informatie beschikbaar: algemeen, planfasering, doelstelling, ingreep/ maatregel, monitoringsonderzoek, evaluatie, referenties. Zie voor een voorbeeld bijlage C.
- vorm: platte tabellen
- financiering:
- kosten:
- opmerking: informatie is opgenomen op website www.ecologisch-herstel.nl

Wegensnip DWW

- contactpersoon: Annette Piepers (DWW)
- doel: wegensnip is opgezet om knelpunten van (vaar)wegen voor diergroepen in kaart te brengen en voortgang in het oplossen van deze knelpunten te kunnen volgen
- inhoud: de database bevat informatie over de knelpunten (nummer, directie, ligging, lengte, doelsoorten, maatregelen, status realisatie, toelichting, etc.), maatregelen (nummer, directie, details, fase uitvoering, monitoring, doelsoorten), faunaslachtoffers en compensatieplannen (wegtraject, gebieden, type natuur).
- vorm: Access database gekoppeld aan GIS (Arc-view). Binnenkort komt wegensnip op intranet (gekoppeld aan winfrabase (ORACLE)):

www.venwnet.minvenw.nl/rws/dww/home/databanken/winfrabase/index.htm

- beheer: database en inhoud worden beheerd door DWW. Na ontwerp is de database op basis van aangeleverde informatie (door directies en dienstkringen) gevuld. Elk jaar wordt de inhoud van de database gecheckt bij de directies en dienstkringen
- financiering: opdrachtgever voor wegensnip is HK in het kader van LUT (Landelijke Uitvoerende Taken), vgl. WONS/ stuurboord. DWW heeft redelijk veel sturing op de programmering binnen LUT, wat financiering van structurele projecten zoals wegensnip vergemakkelijkt
- kosten: ontwikkeling P: 200 uur DWW (begeleiding uitbesteding), F: 75 k€ (uitbesteding database en GIS), 9 k€ (uitbesteding eerste invoer van gegevens); jaarlijkse kosten: ca. 700 uur DWW per jaar (wordt minder).
- opmerkingen: basis voor wegensnip is expliciete doelstelling t.a.v. ontsnippering (SVV, Nota Mobiliteit, MJP Ontsnippering). Met behulp van wegensnip wordt gerapporteerd over de voortgang van de ontsnippering

Meta-Informatiesysteem Gebiedsgericht beleid, MING

- contactpersoon: R. Franken en W. van Duijvenbooden (RIVM)
- doel: MING 'biedt ondersteuning bij het formuleren van doelen en activiteiten op gebiedsniveau en het inschatten van effecten van voorgenomen maatregelen (ex-ante evaluatie). Daarnaast biedt het aanknopingspunten voor het opzetten van monitorsystemen'
- inhoud i.r.t. monitoring: op basis van een standaard doelenboom (functies/ waarden/ streefbeeld, voorwaarden, inspanningen, activiteiten) is een standaard-set van indicatoren geformuleerd (per doel of activiteit) die als basis kan dienen voor een monitoringprogramma.
- opmerkingen: het geheel maakt een behoorlijk abstracte indruk.
- informatie: www.ipo.rivm.nl

Databank natuurvriendelijke oevers DWW

- contactpersoon: Martin Soesbergen (DWW)
- inhoud: DWW houdt op basis van eigen netwerk in het kader van diverse projecten een eigen overzicht bij van geplande en gerealiseerde nvo's. Het overzicht betreft het aantal km gerealiseerde nvo's per jaar en per directie.

Steunpunt

Contactpunt Natte Natuur

- contactpersoon: Theo Prins (RIKZ), Wouter Iedema, Albert Rimmelzwaal (RIZA), Martin Soesbergen (DWW)
- doel: bevorderen van uitwisseling van kennis en informatie op gebied van natuur/ herstel en inrichting, fungeren als aanspreekpunt voor HK (Guus Riteco) en DGW (Willem-Jan Goossen) op gebied van natte natuur/ herstel en inrichting: doorverwijzen, korte studies.
- werkwijze: activiteiten: uitbrengen nieuwsbrief, organiseren themadag (3 maal per jaar), geregeld overleg tussen HK, DGW en SD's, uitbrengen van adviezen en studies.
- financiering: DGW, dossier Water, Ruimte en Gebruik (in 2004 geen toekenning)/ HK, stuurboord veld B. Financiering is afhankelijk van jaarlijkse toekenning.

- kosten: toegekend voor 2004: 80 k€ binnen stuurboord (RIKZ, RIZA en DWW samen)
- opmerkingen: CNN pleit voor bundeling van activiteiten en producten rond (monitoring van) natte natuur/ herstel en inrichting. CNN heeft tijdens een van de H&I-dagen wensen voor een H&I-website geïnventariseerd (contactpersoon Martin Soesbergen)

Steunpunt emissies/ steunpunt Vogel- en Habitatrichtlijn/ helpdesk watertoets e.a.

- contactpersoon: Rolf van der Hoek (RIZA)
- doel: beantwoorden van vragen over bovengenoemde onderwerpen e.a.
- werkwijze: vragen komen binnen op nummer van betreffende steunpunt. Vraag wordt geregistreerd in TopDesk en óf zelf afgehandeld óf doorgesluisd naar een (groep) deskundige(n) waarna ze wordt afgehandeld.
- financiering: de steunpunten worden vanuit projecten gefinancierd, deze zijn per steunpunt verschillend. Vanuit deze projecten wordt het steunpunt voor een aantal uren geclaimd op basis van een schatting van het aantal (en type) vragen.
- kosten: op urenbasis.
- opmerkingen: het steunpunt 'host' diverse internet-sites op Linux server. Er is veel ervaring met het uitbesteden van de bouw van internet-sites. Verder zijn er ontwikkelingen om alle steunpunten RWS onder één paraplu te brengen en centraal te financieren.

Infocentrum binnenwateren

- contactpersoon: Wilfried van Gogh (RIZA)
- doel en werkwijze vergelijkbaar als steunpunt emissies e.d.
- financiering: vergelijkbaar als steunpunt emissies e.d. 80-90% van de werkzaamheden van het infocentrum wordt gefinancierd vanuit PBNI, wellicht zijn hier mogelijkheden (contactpersoon RIZA: René Breukel).
- kosten: op urenbasis.

Platform natuurvriendelijke oevers (DWW)

- contactpersoon: Martin Soesbergen
- doel
- werkwijze
- financiering
- kosten
- opmerkingen

Website

www.wateremissies.nl/ www.ciw.nl/ www.iwac.nl/ ... (steunpunt emissies)

- contactpersoon: Rolf van der Hoek (RIZA)
- inhoud: diversen, afh. van site;
- kosten voor bouw website gekoppeld aan database. Er zijn twee opties:
 - o Access database – NT-server (infocentrum?) – ASP
 - o MYSQL database – Linux-server (steunpunt emissies) – PHP/ PEARL-CGI.
- wens voor koppeling aan GIS is bepalend voor keuze: is op NT-server eenvoudiger. GIS via internet is overigens relatief duur.
- schatting kosten:

-
- o basisontwerp site (layout en navigatie, excl. inhoud): 7,5-10 k€ (80-100/u intern)
 - o content-management-tool voor database: 10-15 k€
 - o zoekstelsysteem site (ontwerp): 7,5-12,5 k€
 - totale kosten - nieuw systeem/ site: 30-50 k€
 - totale kosten - aansluiten bij bestaand systeem/ site: ca. 25 k€
 - contactpersoon GIS RIZA: Boris Teunis.
 - contactpersoon internet-sites RIZA: Michael Tjeertes

www.watermarkt.nl (RWS)

- contactpersoon RIZA: Jos Schreurs
- inhoud: diversen.
- suggesties voor inhoud en kosten:
 - o home-pagina met standaard-pagina per project, gebruik makend van faciliteiten Watermarkt (standaard pagina-opmaak, content management systeem (Linux-omgeving)): 15 k€
 - o database met content management systeem (aansluiten bij ...): 50-250 k€
 - o definitie-studie (wat wil je, workshops, informatie-analist): max.10 k€.
- financiering: systemen IMI worden gefinancierd vanuit FWTA en PBNI. FWTA stuurt momenteel vooral op beheer huidige grote systemen, nieuwe systemen zijn kansloos, kleinere zeker. Watermarkt wordt gefinancierd vanuit PBNI; wellicht zijn hier mogelijkheden (contactpersoon RIZA: René Breukel).
- opmerking: kaarten op web is duur. AGI (MD) bereidt kaarten-faciliteit voor.

www.ecologisch-herstel.nl (RIKZ)

- contactpersonen: Richard Eertman, Lilian Withagen, Jaap Graveland, Herman Haas (opzet), Lilian Withagen (inhoudelijk beheer)
- inhoud: info over beleid, ecosystemen, herstelmaatregelen en herstelprojecten. Info over herstelprojecten is afkomstig uit rapport 'Ecologische herstelmaatregelen in zoute wateren, een ecologische evaluatie over de periode 1990-2000 (P. Esselink, C. de Leeuw en G. Berg van Koeman en Bijkerk bv te Haren en J. Graveland, RIKZ te Middelburg). Een gedetailleerde beschrijving van 25 onderzochte projecten is te downloaden (algemeen, planfasering, doelstelling, ingreep/ maatregel, monitoringsonderzoek, evaluatie, referenties).
- financiering: project Leidraad; DGW dossier Water Ruimte en Gebruik (WRG)
- kosten: voor opzet site 10-15 k€ + uren voor begeleiding; kosten vullen afhankelijk van beschikbare info.
- opmerking: meta-informatie over herstelprojecten is opgenomen in een database (Peter Esselink via Jaap Graveland via Marie-Louise Meijer). De site werkt niet naar volle tevredenheid. Voornaamste probleem is dat de site geen 'gesloten' (op maat) antwoorden biedt op vragen. Er zijn plannen om de site aan te passen (contactpersoon Lilian Withagen).

www.zoetzout.nl (RIZA/ RIKZ)

- contactpersonen: Kirsten Mijlof (secr.), Lilian Withagen (webm.), Joost Backx (RIZA), Marie-Louise Meijer en Herman Haas (RIKZ)
- inhoud: platform, herstel zoet-zout, projecten (literatuur en klikken op een kaart), onderzoek, literatuur, links, zoeken, stel uw vraag.
- financiering: DGW dossier Water Ruimte en Gebruik (WRG)
- kosten: opmerking: website wordt gecombineerd met platform zoet-zout en zoet-zout courant.

Bijlage B. Nadere omschrijving uit te wisselen kennis

Voorbeeld informatie geëvalueerde herstelprojecten RIKZ
(database 26 geëvalueerde herstelprojecten en www.ecologisch-herstel.nl)

Project 24: Maasvlakte, Westplaat (kustbroedvogels)

Algemeen

- locatie Zuidzijde van de Maasvlakte
- oppervlakte 6 ha (eiland 1987) en 6 ha (eiland 1994)
- uitgangssituatie Opgespoten industrieterrein
- RWS-inbreng Inrichting, monitoring
- contactpersoon
 - P. Pieters (RWS-DZH), opdrachtgever
 - P.L. Meininger (RWS-RIKZ), monitoring
- beheerder Stichting Zuidhollands Landschap
- overige betrokkenen

Planfasering

- idee-vorming
- plan-vorming
- uitvoering 1987 en 1993
- gereed Idem

Doelstelling

- algemeen Broedgelegenheid voor kustbroedvogels (als compensatie van elders op de Maasvlakte verloren gegane natuurwaarden)
Hoofddoel was om de Grote stern weer als broedvogel in het gebied terug te krijgen (Meininger *et al.* 2000b)
- streefbeeld Zie algemeen
- kwantitatief Nee
- referentiesituatie/gebied ?

Ingrep / Maatregel

- welke Aanleg vogeleiland (2x), met gebiedseigen zand en zonder oeververdediging, wel inplant van Helm
- wanneer 1987 en 1993
- dimensie 1987: eiland 6 ha +N.A.P., hoogste punt ca. 5 m +N.A.P.; hoeveelheden materiaal onbekend
1993: eiland 6 ha 2.5 m +N.A.P., hoogste punt 5.5 m +N.A.P.; 210 000 m³ zand, 3000 m³ schelpen, onbekend aantal palen voor zandvang en golfbreking
- beheer Geen

Monitoringsonderzoek

- waar Hele gebied
- t-nul Niet van toepassing
- controlegebied Ja (overige telgebieden in monitorprogramma van RWS-RIKZ)
- wat Kustbroedvogels

<ul style="list-style-type: none"> - organisatie - frequentie - resultaten monitoring 	<p>RWS-RIKZ</p> <p>Jaarlijks</p> <p>Onmiddellijk na aanleg in 1987 hebben Visdieven en Kluten op het eiland gebroed; in 1990 323 broedparen Visdief en 329 paar Grote sterns. Daarna trad een afname op van de aantallen broedvogels door verkleining eiland als gevolg van winterse stormen. In de winter 1992/1993 spoelde het gehele eiland weg (Meininger <i>et al.</i> 2000b).</p> <p>In 1993 is op dezelfde locatie het tweede eiland aangelegd. Hier is nooit op gebroed, omdat het eiland in een zware storm direct na aanleg verdween.</p>
<i>Evaluatie</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - wanneer - wat - hoe - realisatie doelstelling - verschil met autonome ontwikkeling? - neveneffect 	<p>2000</p> <p>Kustbroedvogels (aantalontwikkeling) rapportage (Meininger <i>et al.</i> 2000b).</p> <p>Nee; alleen tijdelijk.</p> <p>Ja</p> <p>De plaat die ontstond na het verdwijnen van het aangelegde eiland wordt momenteel nog altijd gebruikt als rustplaats door niet-broedvogels, zoals Aalscholver, Eider, Topper en veel steltlopers (Meininger <i>et al.</i> 2000b).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - discussie 	<p>Bij de aanleg van het tweede eiland werden extra maatregelen getroffen om erosie te voorkomen (hoger; golfbreking). Deze waren niet succesvol. Beide eilanden werden aangelegd zonder oeververdediging, omdat er een eis was dat alleen gebiedseigen materiaal gebruikt mocht worden. Een nieuw aan te leggen eiland zou aanzienlijk groter moeten zijn en moet een "harde" oeververdediging hebben om afslag te voorkomen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - conclusies 	<ul style="list-style-type: none"> - Project moet na aanvankelijk succes als mislukt worden beschouwd. - De snelle vestiging als broedvogel door de Grote stern als primaire doelsoort vormt een indicatie dat het eiland op een kansrijke locatie werd aangelegd. Meininger <i>et al.</i> (2000b) komen op grond hiervan tot de aanbeveling om opnieuw een vogeleiland op deze locatie aan te leggen. - Het gebruik van een harde oever- of vooroever-bescherming is noodzakelijk in een intergetijdengebied en aan andere gebieden waar een hoge golfenergie kan optreden. (zie ook Meininger & Graveland 2001).
<i>Referenties</i>	
<p>Meininger <i>et al.</i> (2000b); Meininger & Graveland (2001); Wieland (1997)</p>	

Mogelijke inhoud van de data-base :

- naam project;
- ligging (rivier-km, XY);
- grootte;
- foto;
- type natuurontwikkeling/ type maatregel;
- monitoring (nee, zo ja parameters die zijn gemonitord, locaties en frequenties);
- literatuur/ producten (projectdocumenten, monitoringrapportages);
- contactpersoon;
- financiering (H&I, ICES, NURG, etc.);
- kosten (projectkosten per jaar, monitoringkosten per jaar);
- ervaringen/ opmerkingen;
- kaartjes maken;
-;